

Skolelevers drogvanor - Stadsdelsförvaltning Västra Hisingen 2016

Data från drogvaneundersökningar i skolan, nationella folkhälsoenkäten
Hälsa på lika villkor samt Mini-Maria i Göteborg

Innehållsförteckning

Inledning	4
Drogvaneundersökningar I Göteborg	4
Bakgrund– situationen i Göteborg och i Sverige	4
1. Alkohol	6
1.1 Alkoholkonsumtion per stadsdel	6
1.2 Intensivkonsumtion av alkohol i Västra Hisingen	6
1.3 Flickors och pojkars alkoholanvändning	7
1.4 Vad dricker eleverna?	8
1.5 Hur får eleverna tag på alkohol?	8
1.6 Berusningsdebut	9
1.7 Föräldrars bjudvanor	10
1.8 Negativa konsekvenser av alkohol	12
2. Narkotika	14
2.1 Narkotikaanvändningen i stadsdelarna	14
2.2 Narkotikaanvändningen bland flickor och pojkar i V.Hisingen	15
2.3 Narkotikaanvändningen den senaste månaden och året	15
2.4 Vilken typ av narkotika har eleverna använt?	16
2.5 Antal gånger eleverna använt cannabis	20
2.6 Inställning till och tillgänglighet av cannabis	21
2.7 Cannabiserfarenhet och andra riskbeteenden	22
2.8 Hur får eleverna tag på narkotika?	22
3. Sniffning och boffning	24
4. Dopning – Anabola androgena Steroider	25
5. Läkemedel och viktminskningspreparat	25
6. Tobak	26
6.1 Tobaksanvändning i Västra Hisingen	26
6.2 Vattenpipa	28
6.3 E-cigaretter	28
7. Data om ungdomar som söker till Mini-Maria Göteborg	30
8. Uppgifter från nationella folkhälsoenkäten <i>Hälsa på lika villkor</i>	31
8.1 Drogvanor i åldersgruppen 16 – 29 år	31
8.2 Föräldragenerationens drogvanor	32
9. Risk- och skyddsfaktorer	33
9.1 Elevers uppfattning om sig själv och sin hälsa	33
9.2 Familjen	35
9.2.a Relationen är viktig	35
9.2.b Positiv uppmärksamhet från föräldra	36
9.2.c Gränssättning	37
9.2.d Tidig berusningsdebut är en riskfaktor	39
9.2.e Alkoholbruk i familjen	40
9.2.f Våld i familjen	41
9.3 Skolan	42
9.3.a Trivsel i skolan	42
9.3.b Skolk	43
9.3.c Mobbning	44
9.3.d Grundskolor inom stadsdelen i Västra Hisingen	45
Sammanfattning	47

Inledning

Denna rapport är en kartläggning av ungdomars användning av alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT), boende i stadsdelsförvaltning Västra Hisingen. Syftet är att ge stadsdelen ett underlag för att utveckla det förebyggande arbetet mot ungdomars droganvändning. I rapporten kommer några risk- och skyddsfaktorer som kan kopplas till användning av alkohol och andra droger att belysas. Genom att dessa kan identifieras och påverkas får de betydelse i det förebyggande arbetet.

Eleverna har i drogvaneundersökningarna i Göteborg sedan 2004 kunnat ange vilken stadsdel de bor i och resultaten grundar sig i rapporten på att eleverna uppger Västra Hisingen som sin bostadsort. I avsnittet som rör grundskolorna belägna inom Västra Hisingen redovisas statistik från de elever som besvarat enkäten i den aktuella skolan oavsett var de bor.

Drogvaneundersökningar i Göteborg

Data i denna rapport är mestadels hämtad från den senaste drogvaneundersökningen i Göteborg, genomförd i mars - april 2016. I samarbete med Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, görs vart tredje år en undersökning om drogvapor bland samtliga elever i årskurs 9 och i gymnasiet år 2. Frågorna rör elevernas erfarenheter av alkohol, narkotika och tobak samt skol- och familjesituation. I Göteborg har liknande undersökningar genomförts vid fem tillfällen, år 2004, 2007, 2010, 2013 och 2016. Under den period som Göteborgsundersökningarna har genomförts har frågeformuläret omarbetats vid några tillfällen för att överensstämja med det formulär som används i CANs riksundersökning.

Andelen svarande elever i 2016 års undersökning boende i stadsdelen Västra Hisingen utgörs av 514 elever i årskurs 9, 245 flickor och 251 pojkar och 386 elever i gymnasiet år 2, 199 flickor och 174 pojkar. I tidigare drogvaneundersökningar har antalet svarande elever varit på ungefär samma nivå. CAN har sorterat bort de enkäter som är ofullständigt ifyllda eller innehåller uppenbart överdrivna svar. Det läggs vikt vid elevernas anonymitet och när det gäller vissa svar är underlaget litet och svaren får tolkas med försiktighet. Elevernas svar i drogvaneundersökningen bör ses som en pusselbit bland andra när det gäller ungdomars drogvapor i stadsdelen. Vi får en ögonblicksbild från våren 2016 av hur de elever som var i skolan den dagen enkäten genomfördes svarade. Kompletterande data har hämtats från nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* och från *UngDOK*, statistik om de ungdomar som söker vård på Mini-Maria Göteborg.

Denna rapport är framtagen av Kunskapskällar'n, Social resursförvaltning, Göteborgs Stad, <http://socialutveckling.goteborg.se/kk>. På webbsidan finns den övergripande rapporten, Skolelevers drogvapor Göteborg 2016, med alla svarande elever som underlag, (åk 9: 3 826 och gymnasiet år 2: 4 365) samt uppgifter om bortfall. Här finns också frågeformulären, CANs PM om genomförande och bortfall samt tidigare drogvaneundersökningar i Göteborg. Har du frågor om rapporten eller drogvaneundersökningen i övrigt, kontakta Ulla Kungur, e-post: ulla.kungur@socialresurs.goteborg.se

Bakgrund – situationen i Göteborg och i Sverige

CAN har på riksnivå varje år sedan 1971 gjort undersökningar bland skolelever i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiet år 2. I Göteborg har undersökningar i både årskurs 9 och gymnasiet år 2 genomförts sedan 2004. Här följer en kort beskrivning av den utveckling som skett när det gäller alkohol-, narkotika- och tobaksanvändning bland unga i Göteborg och i landet som helhet.

Alkohol

I riksundersökningarna har alkoholkonsumtionen aldrig varit så låg som idag. Andelen unga som dricker alkohol har sjunkit successivt och sedan början av 2000-talet har det varit en nedgång utan avbrott. I CANs mätningar under 70-talet var det cirka 90 procent av eleverna i årskurs 9 som druckit alkohol. År 2016 är denna andel mer än halverad med något fler flickor än pojkar. Även i mätningar bland eleverna i gymnasiet år 2 har sedan 2004 alkoholanvändningen sjunkit, från cirka 90 till 74 procent 2016.

Motsvarande minskningar som i riket gällande alkoholanvändning bland unga, visas i de undersökningar som genomförts bland Göteborgseleverna. Sedan första undersökningstillfället i staden 2004 har andelen som druckit alkohol i årskurs 9 halverats, en minskning från 70 till 35 procent. I 2016 års undersökning är det 40 procent av flickorna och 30 procent av pojkarna som uppger att de druckit alkohol det senaste året. Användningen av alkohol är betydligt högre i gymnasiet än i grundskolan, 69 procent bland både flickorna och pojkarna. Sedan 2004 har alkoholkonsumtionen dock sjunkit även i gymnasiet andra år från 88 procent till 69 procent.

Narkotika

I riket var narkotikaerfarenheten i årskurs 9 relativt omfattande i början av 1970-talet för att därefter sjunka till de lägsta nivåerna under slutet av 1980-talet. Under slutet av 2000-talet ökade elevernas narkotikaerfarenhet både i grundskolan och i gymnasiet, mest bland pojkar. De senaste åren har kurvan vänt nedåt igen i årskurs 9. Under 2016 är genomsnittet i riket i årskurs 9 cirka fem procent bland både flickor och pojkar. Bland gymnasieeleverna år 2 har det sedan mätningarna startade 2004, varit minst dubbelt så vanligt med erfarenhet av narkotika jämfört med de yngre eleverna. I 2016 års undersökning är det i riket 17 procent i gymnasiet år 2 som någon gång har använt narkotika, 21 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna. I den europeiska ESPAD-undersökningen visas att elever i Sverige har en låg narkotikaanvändning jämfört med övriga europeiska länder.

Bland Göteborgseleverna visar undersökningarna att narkotikaerfarenheten bland eleverna varit på ungefär samma nivå under 2000-talet. Sedan förra undersökningen 2013 har andelen i årskurs 9 som någon gång använt narkotika minskat från åtta till sex procent bland flickorna och från nio till sju procent bland pojkarna. I gymnasiet år 2 har pojkarna minskat sin andel från 25 till 23 procent mellan de två senaste undersökningarna, medan flickorna ligger kvar på samma nivå med 16 procent.

Tobak

I den nationella årliga undersökningen svarar eleverna på frågor om sin tobakskonsumtion, vilket innebär både rökning och snusning. Tobaksrökningen har varit kraftigt nedåtgående i årskurs 9 under 2000-talet. I 2016 års undersökning är det åtta procent av pojkarna och 12 procent av flickorna som klassas som rökare. I gymnasiet år 2 har utvecklingen under 2000-talet hållit en mer konstant nivå när det gäller rökningen men med en minskning de senaste åren. Bland pojkarna är det 23 procent och bland flickorna 26 procent som räknas som rökare i gymnasiet. Snusningen har alltid legat på en högre nivå bland pojkarna än bland flickorna. Snusanvändningen har på senare år i huvudsak varit nedåtgående i årskurs 9.

Som helhet följer eleverna i Göteborg de nationella trenderna. Tobaksrökningen har sjunkit successivt sedan 2007, både bland flickor och bland pojkar. I senaste undersökningen är det i princip var tionde elev som definieras som rökare, vilket innefattar både daglig och nästan daglig rökning samt ibland och på fest, 13 procent av flickorna och åtta procent av pojkarna. I gymnasiet år 2 är det i princip en fjärdedel av eleverna som röker både frekvent och sporadiskt, 28 procent av flickorna och 22 procent av pojkarna. Mellan de två senaste undersökningarna i Göteborg har snusningen minskat något i årskurs 9 till en procent bland flickorna och sju procent bland pojkarna. I gymnasiet år 2 märks däremot en liten ökning till tre procent av flickorna och 22 procent av pojkarna.

Alkohol

1.1 Alkoholkonsumtion per stadsdel

År 2011 förändrades stadsdelsindelningen i Göteborgs Stad från 20 till 10 stadsdelsförvaltningar. Resultaten från de tidigare undersökningarna har räknats samman för att överensstämma med den nuvarande stadsdelsindelningen.

Vid de senaste två undersökningstillfällena har frågan om eleven druckit alkohol begränsats till de senaste 12 månaderna. CANs bedömning är att förändringen från den gamla definitionen om eleven druckit alkohol någon gång enbart resulterat i små skillnader som inte har någon avgörande betydelse. Redovisningen per stadsdel sker efter boende och anges i procent av samtliga elever.

Tabell 1. Andelen alkoholkonsumenter per stadsdel. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. 2007 – 2016.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2007	2010	2013	2016	2007	2010	2013	2016
Angered	51	47	29	22	62	61	54	44
Askim-Frölunda-Högsbo	62	61	50	47	88	82	78	77
Centrum	72	57	52	36	90	84	87	85
Lundby	63	60	39	28	81	77	79	65
Majorna-Linné	71	64	53	47	90	83	81	78
Norra Hisingen	56	57	40	35	82	78	75	66
Västra Göteborg	63	61	52	43	85	84	75	79
Västra Hisingen	64	59	42	27	85	82	72	69
Örgryte-Härlanda	66	63	52	49	87	87	83	85
Östra Göteborg	59	47	31	23	73	75	64	55
Göteborg	62	58	44	35	82	80	74	69

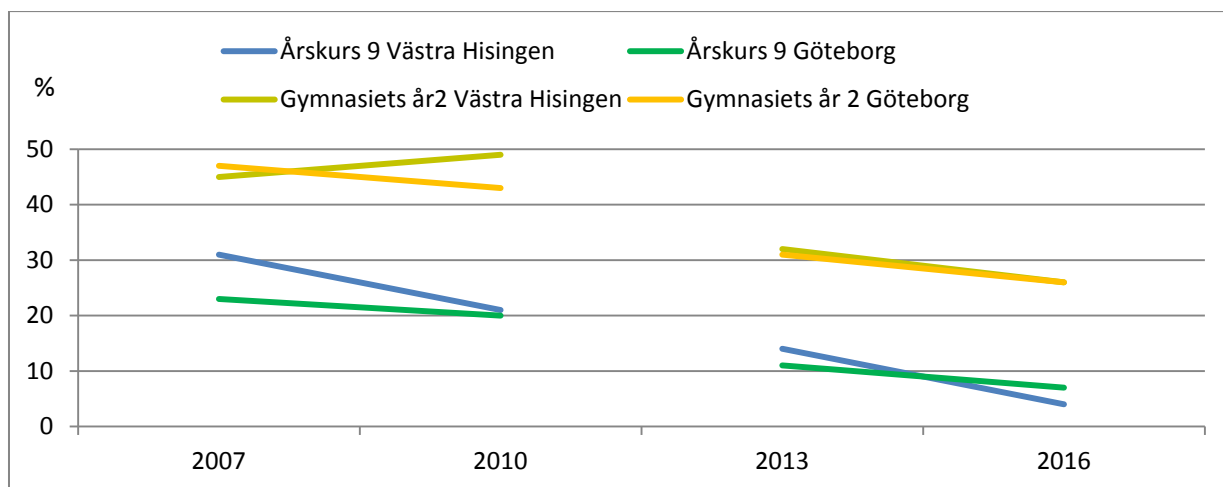
Sedan förra undersökningen 2013 har andelen alkoholkonsumenter i årskurs 9 minskat i alla stadsdelarna. Sedan 2007 har andelen som druckit alkohol mer än halverats i vissa stadsdelar. I Västra Hisingen innebär den kraftiga nedgången sedan 2007 i årskurs 9 en minskning från 64 till 27 procent, vilket är under genomsnittet för Göteborg. Även i gymnasiets år 2 i Västra Hisingen har andelen som druckit alkohol det senaste året sjunkit även om förändringen inte är lika stor som i grundskolan. Andelen har minskat med 16 procentenheter sedan 2007 och är 69 procent 2016, vilket är samma som genomsnittet i staden.

1.2 Intensivkonsumtion av alkohol i Västra Hisingen

Intensivkonsumtion handlar om omfattningen av berusningsdrickandet de senaste 12 månaderna. Här avses dryckestillfällen, minst en gång i månaden, med stora mängder alkohol såsom minst en flaska vin, fyra stora burkar starköl/starkcider, sex burkar folköl eller 25 cl sprit, vid ett och samma tillfälle.

Diagrammet på nästa sida visar utvecklingen av intensivkonsumtionen bland eleverna i Västra Hisingen och bland alla eleverna i Göteborg mellan åren 2007 och 2016. Revideringen av frågeformuläret 2012 kan i viss mån ha påverkat nedgången. Därför visas diagrammet med ett avbrott mellan undersökningarna 2010 och 2013.

Diagram 1. Andelen elever som intensivkonsumerar alkohol någon gång i månaden eller oftare. Jämförelse mellan Västra Hisingen och Göteborg. 2007 - 2016.

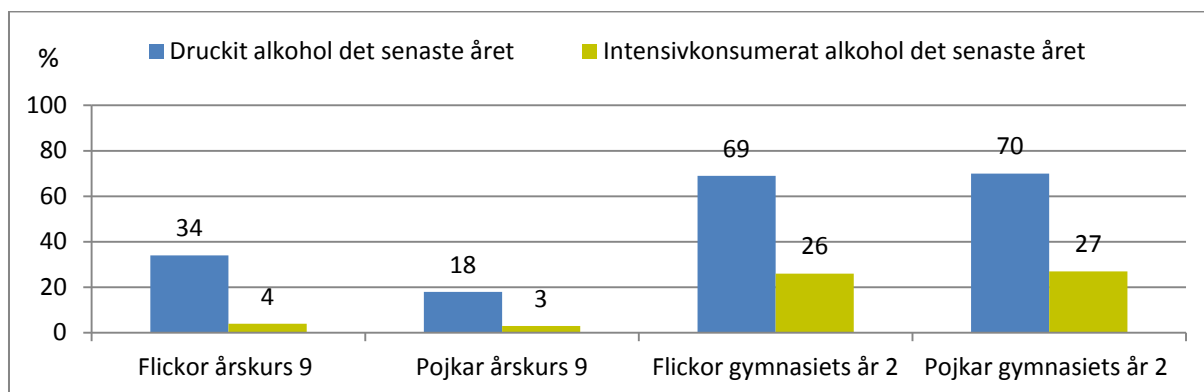
I Västra Hisingen har intensivkonsumtionen av alkohol kraftigt sjunkit sedan 2007. I 2016 års undersökning är andelen som intensivkonsumerar fyra procent i årskurs 9, nästan åtta gånger mindre jämfört med 2007. Totalt bland Göteborgseleverna är det sju procent.

Även i gymnasiets år 2 har intensivkonsumtionen minskat sedan 2007. I Västra Hisingen innebär det nästan en halvering av dem som berusningsdricker minst en gång i månaden, från 45 till 26 procent. Eleverna i Västra Hisingen ligger på genomsnittet för staden, 26 procent. Överlag ökar berusningsdrickandet påtagligt mellan grundskolan och andra året i gymnasiet. I 17-årsåldern blir det mer än sex gånger så många som berusningsdricker minst en gång i månaden jämfört med i 15-årsåldern i Västra Hisingen.

1.3 Flickors och pojkars alkoholanvändning

För att få en uppfattning om flickors och pojkars alkoholanvändning visas i nedanstående diagram en uppdelning mellan könen både när det gäller att över huvud taget ha druckit alkohol det senaste året och berusningsdruckit minst en gång i månaden det senaste året.

Diagram 2. Andelen elever som druckit alkohol och intensivkonsumerat alkohol det senaste året, efter kön. Västra Hisingen. 2016.

I Västra Hisingen syns ingen skillnad när det gäller intensivkonsumtionen hos flickor och pojkar, cirka fyra procent i årskurs 9 och 26 procent i gymnasiets andra år. Värdena ligger något under genomsnittet för staden i årskurs 9.

1.4 Vad dricker eleverna?

Den alkohol som inte fås via Systembolaget, butiker och restauranger kallas oregistrerad. Den består av alkohol som förts in från andra länder, antingen som resandeförsel och via smuggling eller den som är hemtillverkad (hembränt). Eleverna har fått frågan om och i så fall hur ofta de druckit smugglad starköl, smuggelsprit eller hembränt.

När det gäller smugglad starköl är frågan inte ställd på samma sätt vid undersökningen 2010 som vid de två senare undersökningarna. I 2010 års undersökning var smugglad starköl och starka blanddrycker sammanslagna och resultatet blir därför inte jämförbart och smugglad starköl 2010 redovisas därför inte i tabellen nedan.

Tabell 2. Andelen elever som druckit smugglad starköl, smuggelsprit och hembränt. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. Göteborg anges inom parentes. 2010 – 2016.

Anges i %	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	2010	2013	2016	2010	2013	2016
Smugglad starköl	-	13 (12)	5 (10)	-	30 (27)	21 (25)
Smuggelsprit	30 (27)	18 (20)	11 (18)	43 (41)	39 (37)	35 (38)
Hembränt	15 (9)	4 (4)	2 (3)	13 (11)	11 (7)	6 (6)

I Västra Hisingen har andelarna som druckit smugglad starköl, smuggelsprit och hembränt sjunkit successivt under de senaste åren. Andelen som druckit smugglad starköl är i årets undersökning fem procent i grundskolan och 21 procent i gymnasiet medan siffrorna för smuggelsprit är 11 respektive 35 procent. Andelen som druckit hembränt är två procent i årskurs 9 och sex procent i gymnasiets år 2. Värdena i Västra Hisingen ligger i nivå med genomsnittet för staden eller något under.

Bland alkoholkonsumenter i Göteborg i årskurs 9 dominerar sprit och blanddrycker, speciellt bland flickorna med sammanlagt 74 procent. Bland pojkarna är det en stor andel, 30 procent som dricker starköl. Folkölets andel av den totala konsumtionen har minskat och utgör fyra procent för flickorna och 11 procent för pojkarna. Bland gymnasisterna i Göteborg har vin blivit vanligare bland flickorna, 24 procent, medan starköl dominerar bland pojkarna, 39 procent. Fortfarande är det sprit och blanddrycker som sammanlagt står för den största andelen bland både flickor och bland pojkar. Eleverna i Västra Hisingen som dricker alkohol följer ett liknande mönster.

1.5 Hur får eleverna tag på alkohol?

För att få en bild av hur ungdomarna själva uppger att de får tag i den alkohol de dricker, ställs frågan, *Senaste gången du drack följande (alkohol från Systembolaget, smugglad alkohol), hur fick du då tag på det?* Här jämförs de två senaste undersökningarna eftersom frågan omformulerades något 2012. Det har varit möjligt för eleverna att uppge flera svarsalternativ.

Tabell 3. Andelen elever som uppger olika sätt som de får tag på alkohol från Systembolaget. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen. Göteborg anges inom parentes. 2013 – 2016.

Anges i % bland alkoholkonsumenterna	Årskurs 9		Gymnasiets år 2	
	2013	2016	2013	2016
Köpte själv på Systembolaget	4 (3)	2 (2)	8 (6)	4 (6)
Från syskon	5 (7)	6 (5)	15 (13)	14 (13)
Från pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon	22 (26)	18 (18)	39 (38)	22 (28)
Från egna föräldrar/vårdnadshavare <i>med</i> lov	8 (8)	12 (8)	19 (17)	21 (16)
Från egna föräldrar/vårdnadshavare <i>utan</i> lov	13 (9)	14 (10)	6 (4)	5 (6)
Från annan vuxen som bjöd	7 (7)	7 (6)	9 (10)	9 (10)
Från annan vuxen (langare) som köpte ut/sålde	26 (19)	11 (18)	16 (16)	17 (17)
Annat sätt	6 (6)	7 (6)	11 (6)	5 (6)

Diagrammet visar hur eleverna i Västra Hisingen får tag på alkohol som kommer från Systembolaget. De flesta uppger att de får den från pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon, vilket 2016 är 18 procent i årskurs 9 och 22 procent i gymnasiet år 2. Det är en minskning sedan 2013. Det är också relativt vanligt att eleverna får alkohol från syskon eller från föräldrarna. Att en annan vuxen köpt ut eller sålt är det 11 procent i årskurs 9 och 17 procent i gymnasiet 2016 som uppger.

Tabell 4. Andelen elever som uppger olika sätt som de får tag på smugglad alkohol. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen. Göteborg anges inom parentes. 2013 – 2016.

Anges i % bland alkoholkonsumenterna	Årskurs 9		Gymnasiets år 2	
	2013	2016	2013	2016
Från syskon	2 (2)	2 (3)	3 (2)	2 (2)
Från pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon	11 (12)	14 (13)	12 (12)	7 (10)
Från egna föräldrar/vårdnadshavare <i>med</i> lov	2 (1)	1 (1)	2 (1)	1 (1)
Från egna föräldrar/vårdnadshavare <i>utan</i> lov	2 (1)	3 (3)	1 (1)	3 (1)
Från annan vuxen som bjöd	3 (2)	3 (3)	3 (3)	2 (2)
Från annan vuxen (langare) som sålt	19 (17)	8 (18)	16 (19)	25 (28)
Tog in själv från utlandet	2 (3)	1 (1)	7 (7)	6 (8)
Annat sätt	4 (4)	5 (5)	5 (4)	5 (5)

Den smugglade alkoholen fås vanligtvis via en langare. I 2016 års undersökning är det en fjärdedel av eleverna i gymnasiet som anger denna anskaffningskälla, 25 procent. I grundskolan är det 14 procent som får tag på alkoholen via pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon. I Västra Hisingen är det inte så stora förändringar mellan 2013 och 2016. Smugglad alkohol som eleverna får från föräldrarna verkar idag utgöra en relativt liten andel.

1.6 Berusningsdebut

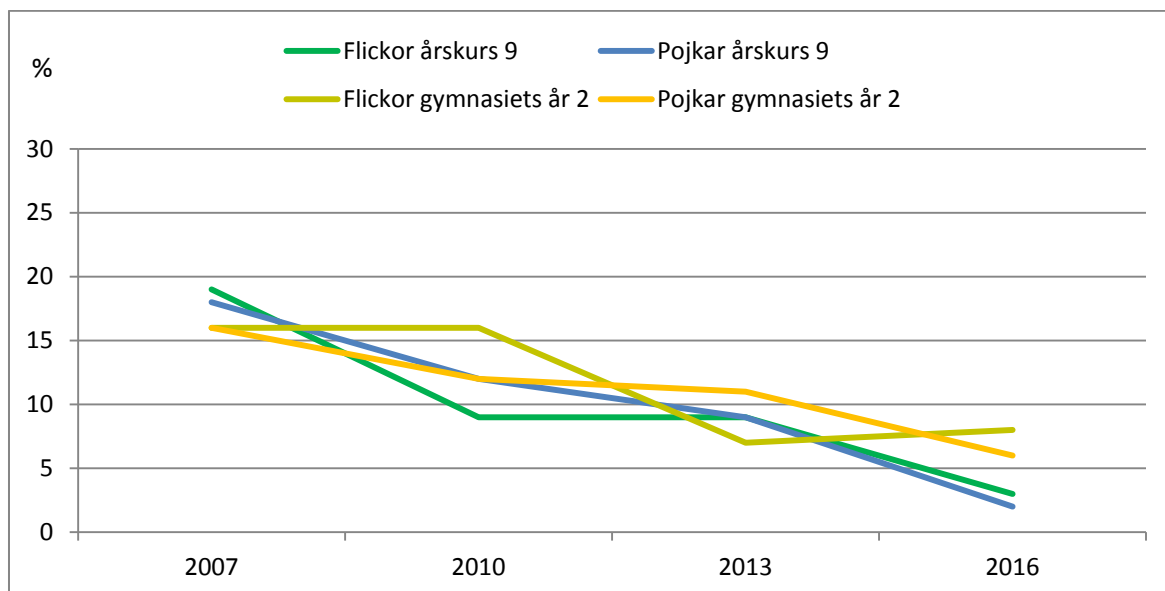
Flera studier visar att de som debuterat tidigt med alkohol har en högre alkoholkonsumtion i vuxen ålder än dem som haft en senare debut. Om debuten skjuts upp minskar även de negativa konsekvenserna av berusningsdrickandet (Andreasson S. 2003. (red.) Den svenska supen i det nya Europa. *Nya villkor för alkoholprevention*).

Debutålder för berusning är en av de indikatorer som man vill följa upp i den nationella ANDT-strategin. Ett mått på detta är att följa utvecklingen av andelen ungdomar som berusat

sig när de var 13 år eller yngre. De senaste åren har andelen ungdomar i riket som berusat sig så tidigt kraftigt sjunkit.

Nedan visas den förändring som skett mellan 2007 och 2016 när det gäller debutålder i Västra Hisingen.

Diagram 3. Andelen elever som var 13 år eller yngre när de första gången berusat sig. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2007 – 2016.

I senaste undersökningen i årskurs 9 i Västra Hisingen är det tre procent av flickorna som anger att de berusat sig vid 13 år eller tidigare vilket utgör sju personer och två procent av pojkarna, sex personer. I gymnasiets år 2 är det åtta procent bland flickorna och sex procent bland pojkarna, vilket betyder 16 respektive 10 personer. Det mindre antalet bland de yngre eleverna i grundskolan jämfört med de äldre eleverna i gymnasiet visar på den förändring i tidig alkoholdebut som skett de allra senaste åren.

Om flickor och pojkar räknas samman blir den totala andelen i Västra Hisingen som berusat sig vid 13 års ålder eller yngre tre procent i årskurs 9 och sju procent i gymnasiets år 2. I grundskolan är andelen sex gånger mindre än vad den var 2007. Bland gymnasisterna i Västra Hisingen har andelen som berusat sig i 13-års åldern eller yngre mer än halverats sedan 2007. Vid en jämförelse ligger Västra Hisingens värden både i årskurs 9 och i gymnasiets år 2 på ungefär samma nivå som för hela Göteborg.

1.7 Föräldrars bjudvanor

Föräldrars attityd till ungdomars drickande har stor betydelse. Forskningsstudier har visat att ungdomar som bjuds på alkohol av sina föräldrar dricker mer än ungdomar som har föräldrar som är restriktiva och inte bjuder sina ungdomar på alkohol (Andreasson S. 2003. (red.) Den svenska supen i det nya Europa. *Nya villkor för alkoholprevention*).

I enkäterna från 2007 och 2010 är frågan något annorlunda ställd: *Händer det att du blir bjuden på alkohol hemma av dina föräldrar?* Från och med 2013 års undersökning har frågan, för att få ett mer realistiskt svar, ändrats till: *Har du under de senaste 12 månaderna blivit bjuden på alkohol av dina föräldrar/vårdnadshavare?* Detta tros dock inte påverka svaren mer än med någon enstaka procentenhet. Tabellen nedan visar elevernas svar på i vilken omfattning de blivit bjudna på alkohol i eget glas (enstaka glas eller fler).

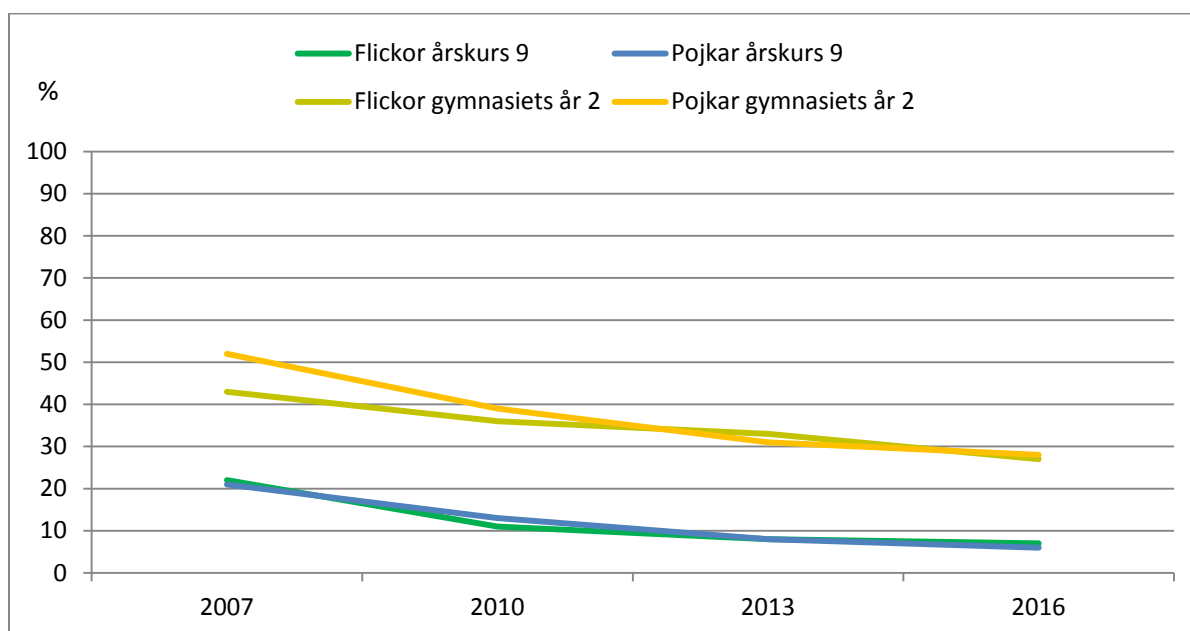
Tabell 5. Andelen elever som blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare i enstaka glas eller fler. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2007 – 2016.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2007	2010	2013	2016	2007	2010	2013	2016
Västra Hisingen	22	12	8	6	48	37	32	27
Göteborg	17	12	8	6	44	36	32	28

I 2016 års undersökning är det sex procent av eleverna i årskurs 9 i Västra Hisingen, samma som genomsnittet för staden, som uppger att de blivit bjudna på alkohol i enstaka glas eller fler av föräldrarna/vårdnadshavarna. Vid en jämförelse med 2007 har andelen i Västra Hisingen minskat till nästan en fjärdedel i årskurs 9. Även bland gymnasieeleverna i stadsdelen har det skett en minskning, dock inte lika stor. Jämfört med 2007 är det en förändring från 48 till 27 procent i 2016 års undersökning, vilket överensstämmer med värdet för hela Göteborg.

Det som är mest markant i tabellen är den stora skillnaden mellan grundskola och gymnasium. Under åren då ungdomarna är mellan 15 och 17 år sker en förändring när det gäller föräldrarnas bjudvanor som i Västra Hisingen ger nästan fem gånger så höga siffror bland gymnasieeleverna jämfört med eleverna i årskurs 9. Nedan visas skillnaden mellan hur flickor och pojkar blir bjudna på alkohol.

Diagram 4. Andelen elever som blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare i enstaka glas eller fler, efter kön. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2007 – 2016.

I de tidigaste undersökningarna fanns det en viss trend att pojkar i gymnasiet i större utsträckning än flickor blev bjudna på alkohol. I 2016 års undersökning är det ingen skillnad mellan hur pojkarna och flickorna blir bjudna på alkohol av föräldrarna. I grundskolan är det sju procent bland flickorna och sex procent bland pojkarna. I gymnasiet är det 27 procent av flickorna och 28 procent av pojkarna som blir bjudna på alkohol i eget glas.

1.8 Negativa konsekvenser av alkohol

Ett stort alkoholintag vid ett och samma dryckestillfälle kan resultera i akuta alkoholskador som till exempel alkoholförgiftning och olika former av olyckor. Här har ungdomarna fått ange olika kortsiktiga konsekvenser av sitt drickande. Frågan har ställts till dem som druckit alkohol det senaste året.

Nedan redovisas eleverna i gymnasiet år 2, vilka i större utsträckning rapporterar upplevda problem i samband med alkoholdrickande än högstadieläverna. En förklaring kan vara att gymnasieeleverna dricker större mängder alkohol än niorna när de dricker. Frågan om sex som man ångrat dagen efter är omformulerad. Tidigare ställdes frågan om eleven haft oönskat sex någon gång. Det kan i viss mån påverka andelen som svarar ja.

Tabell 6. Andelen elever som upplevt olika typer av problem i samband med alkoholkonsumtion de senaste 12 månaderna, per kön. Gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2013 - 2016.

Anges i % av alkoholkonsumenter	Flickor		Pojkar	
	2013	2016	2013	2016
Råkat i slagsmål	6	6	20	12
Råkat ut för olycka eller skadats	20	19	18	12
Blivit utsatt för våld	6	4	16	8
Tappat pengar eller andra värdesaker	25	34	21	17
Förstört saker eller kläder	33	39	33	26
Fått problem med förhållandet till föräldrar	12	13	8	6
Haft sex du ångrat dagen efter	14	17	10	14
Blivit bestulen eller rånad	7	8	5	8
Råkat i bråk med polisen	1	4	8	4
Kört moped, bil eller annat motorfordon	9	18	25	21
Åkt moped, bil eller annat motorfordon med berusad förare	17	25	19	15
Simmat på djupt vatten	6	8	12	5

Det är viktigt att ta alkoholrelaterade problem på allvar, speciellt när det gäller konsekvenser som handlar om till exempel att ha skadat sig, kört motorfordon eller åkt med någon som kört berusad. Bland eleverna som uppger att de råkat ut för en olycka eller skadats i samband med alkohol är det 19 procent av flickorna och 12 procent av pojkarna, till antalet blir det 27 flickor och 15 pojkarna. Andelen flickor som uppger att de kört i samband med alkoholkonsumtion eller åkt med någon som kört berusad har ökat de tre senaste åren. Bland pojkarna är det relativt många som anger att de råkat i slagsmål, 12 procent i 2016 års undersökning.

Bland dem som druckit alkohol i gymnasiet år 2 är de vanligaste negativa konsekvenserna att eleverna tappat pengar eller värdesaker och förstört saker eller kläder. Det är också en relativt stor andel i gymnasiet år 2 som uppger att de haft sex som de ångrat dagen efter, 17 procent av flickorna och 14 procent av pojkarna. Överlag får dock den sjunkande konsumtionen till följd att negativa konsekvenser i samband med alkoholdrickande minskar.

Mer fakta om alkoholvanorna bland ungdomarna boendes i Västra Hisingen

Andelen storkonsumenter av alkohol är två procent i årskurs 9 och 10 procent i gymnasiet år 2, något fler pojkar än flickor. Detta överensstämmer med genomsnittet i staden. Storkonsument innebär att man dricker alkohol motsvarande minst 14 standardglas i veckan för pojkar och 9 standardglas för flickor. Detta är de mått som brukar användas för riskkonsumtion i den vuxna befolkningen.

12 procent i årskurs 9 och hälften av eleverna i gymnasiet år 2 har druckit alkohol den senaste månaden, fler flickor än pojkar. I årskurs 9 ligger värdet för Göteborg på 17 procent medan det i gymnasiet är samma andel som i Västra Hisingen.

I årskurs 9 uppger sex procent av eleverna att föräldrarna "tycker det är okej" att deras son eller dotter dricker alkohol. I gymnasiet år 2 är denna andel 43 procent. Det är ingen skillnad när det gäller flickor eller pojkar. Värdena ligger på genomsnittet för staden.

Av eleverna i gymnasiet år 2 är det 27 procent som någon gång före sin 18-årsdag har blivit serverade alkohol på restaurang, pub eller liknande i Sverige. Detta utgör i antal 105 elever, ungefär lika många flickor som pojkar. I Göteborg är det en tredjedel av eleverna.

Cirka 14 procent av eleverna i grundskolan och 15 procent i gymnasiet tror att det är liten eller ingen risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt om de berusar sig på alkohol varje helg. Det blir 72 elever i årskurs 9 och 57 elever i gymnasiet år 2. Betydligt fler pojkar än flickor tror att det inte är farligt att dricka alkohol varje helg. I staden är det 14 procent både i grundskolan och i gymnasiet.

Narkotika

2.1 Narkotikaanvändningen i stadsdelarna

Följande tabell visar hur stor andel av eleverna som svarat att de någon gång använt narkotika, fördelat på de tio stadsdelarna. Redovisningen per stadsdel sker efter boende, det vill säga den stadsdel som eleven uppger sig bo i och inte skoltillhörighet. I tabeller på stadsdelsnivå förekommer resultat från stadsdelar som baseras på ett relativt litet antal enkätsvar. Det är trenderna i ett långsiktigt perspektiv som är intressanta och viss försiktighet bör iaktas med de enskilda värdena i varje undersökning.

Tabell 7. Andelen elever som någon gång använt narkotika, per stadsdel. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. 2007 – 2016.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2007	2010	2013	2016	2007	2010	2013	2016
Angered	11	12	4	8	15	17	13	15
Askim-Frölunda-Högsbo	8	10	8	7	20	22	22	20
Centrum	15	6	8	5	27	30	34	24
Lundby	10	6	7	7	14	21	16	16
Majorna-Linné	17	20	15	14	28	34	33	28
Norra Hisingen	6	7	7	2	15	18	20	15
Västra Göteborg	9	9	8	4	17	17	19	21
Västra Hisingen	10	8	9	4	16	21	21	21
Örgryte-Härlanda	10	11	6	7	18	26	22	22
Östra Göteborg	11	11	11	9	22	16	18	19
Göteborg	10	10	8	7	19	22	21	20

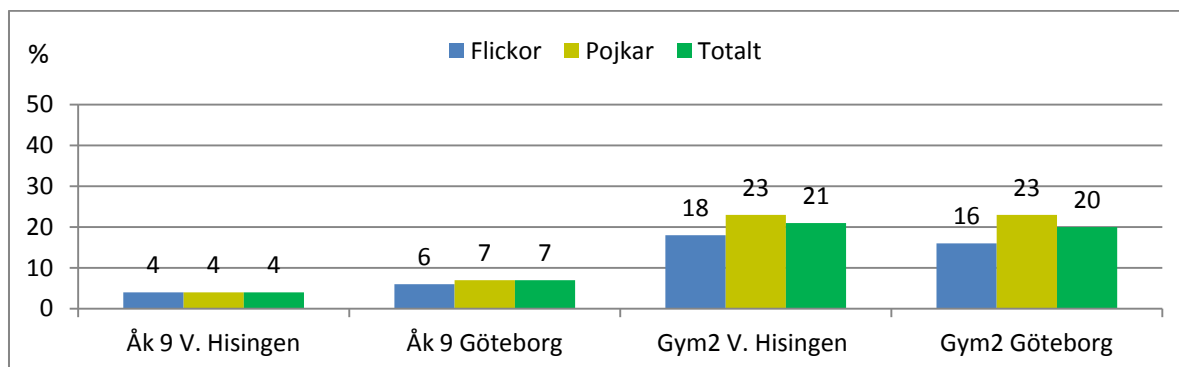
Av tabellen framgår att det är förhållandevis stora skillnader mellan stadsdelarna. I Västra Hisingen har andelen i årskurs 9 med narkotikaerfarenhet sjunkit successivt sedan 2007. Sedan förra undersökningen 2013 har den mer än halverats och ligger 2016 på fyra procent, vilket är under genomsnittet för Göteborg på sju procent.

I gymnasiets år 2 i Västra Hisingen syns inte samma förändring. Andelen elever med narkotikaerfarenhet har vid de senaste tre undersökningarna legat på 21 procent, vilket i princip stämmer överens med genomsnittet för hela Göteborg.

2.2 Narkotikaanvändningen bland flickor och pojkar i Västra Hisingen

För att få en uppfattning om hur narkotikaanvändningen i stadsdelen fördelar sig mellan könen visas här ett diagram från undersökningen 2016.

Diagram 5. Andelen elever som använt narkotika någon gång. Jämförelse mellan flickor och pojkar. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

I Västra Hisingen liksom totalt i Göteborg ligger gymnasiepojkarnas narkotikaanvändning på en högre nivå än flickornas. Denna skillnad märks inte i årskurs 9. Till antalet är det nio flickor och 10 pojkar i årskurs 9 som uppger att de någon gång använt narkotika. I gymnasiets år 2 är motsvarande siffror 36 flickor och 40 pojkar.

2.3 Narkotikaanvändningen den senaste månaden och det senaste året

I CANs senare undersökningar ställs också frågan om narkotikaanvändning de senaste 12 månaderna. Tidigare undersökningar har visat att de flesta i den här åldern som använt narkotika har gjort det vid ett eller ett par tillfällen. Andelen blir därför lägre när frågan enbart rör det senaste året, framförallt bland gymnasieeleverna.

Användning senaste månaden är ett mått som ofta tillämpas för att ge en indikation på mer regelbunden narkotikaanvändning, en skattning av ett pågående bruk. Framförallt bland niondeklassare får man dock ta med i beräkningen att detta mått kan inkludera dem som har en nyligen gjord debut med narkotika. Det behöver därför inte betyda att det rör sig om regelbunden användning.

Erfarenheten från CAN under de senaste åren är, att även då den totala användningen legat på samma nivå i årskurs 9, har andelen elever som använt narkotika flera gånger ökat något. Antalet elever som fortsatt att experimentera med narkotika har blivit fler.

Tabell 8. Andelen elever som använt narkotika den senaste månaden respektive de senaste 12 månaderna. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2007 – 2016.

%	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	Använt senaste månaden		Använt senaste året		Använt senaste månaden		Använt senaste året	
	Västra Hisingen	Gbg	Västra Hisingen	Gbg	Västra Hisingen	Gbg	Västra Hisingen	Gbg
2007	2	3	6	7	3	4	11	13
2010	3	4	8	8	5	6	14	16
2013	3	3	7	7	6	5	13	15
2016	1	2	3	5	5	5	16	14

Bland samtliga elever är andelen som använt narkotika *de senaste 30 dagarna* påtagligt lägre än andelen som använt någon gång. I 2016 års undersökning är det i årskurs 9 i Västra Hisingen endast en procent, vilket innebär att fem elever uppger att de använt narkotika de senaste 30 dagarna. I gymnasiets år 2 i Västra Hisingen är det till antalet åtta flickor och 10 pojkar, vilket tillsammans utgör fem procent som använt narkotika de senaste 30 dagarna. Procentuellt ligger detta i nivå med de totala siffrorna i Göteborg och det indikerar att för flera elever ligger narkotikaanvändningen ett tag bakåt i tiden och handlar om något enstaka tillfälle.

När det gäller narkotikaanvändning *det senaste året* är andelen tre procent bland samtliga svarande elever i årskurs 9 i Västra Hisingen, till antalet sex flickor och sex pojkar. I gymnasiet i Västra Hisingen ökar andelen till 16 procent, vilket betyder 62 elever, fler pojkar än flickor. Gymnasieeleverna i stadsdelen ligger ungefär på genomsnittet för Göteborgseleverna. Bland samtliga gymnasieelever i Göteborg framträder en skillnad mellan könen, det vill säga att det är fler pojkar än flickor som uppger användning av narkotika. Eleverna i gymnasiets år 2 i Västra Hisingen följer samma mönster.

Ett enkelt mått som kan indikera hur många som "fortsätter" använda narkotika är att beräkna kvoten mellan andelen som någon gång använt narkotika och andelen som använt senaste månaden. Med dessa två mått beskrivs i CANs rapporter den långsiktiga utvecklingen bland niondeklassare sedan 70-talet, då 35 procent "fortsatte" använda narkotika. Under 80-talet sjönk denna andel till 20 procent för att sedan öka till omkring 30 procent under de senaste åren. Om denna beräkning görs bland eleverna i Västra Hisingen blir kvoten mellan livstids- och månadsprevalensen 24 procent, det vill säga att nästan en fjärdedel av eleverna "fortsätter" använda narkotika. Detta överensstämmer med värdet för hela staden.

2.4 Vilken typ av narkotika har eleverna använt?

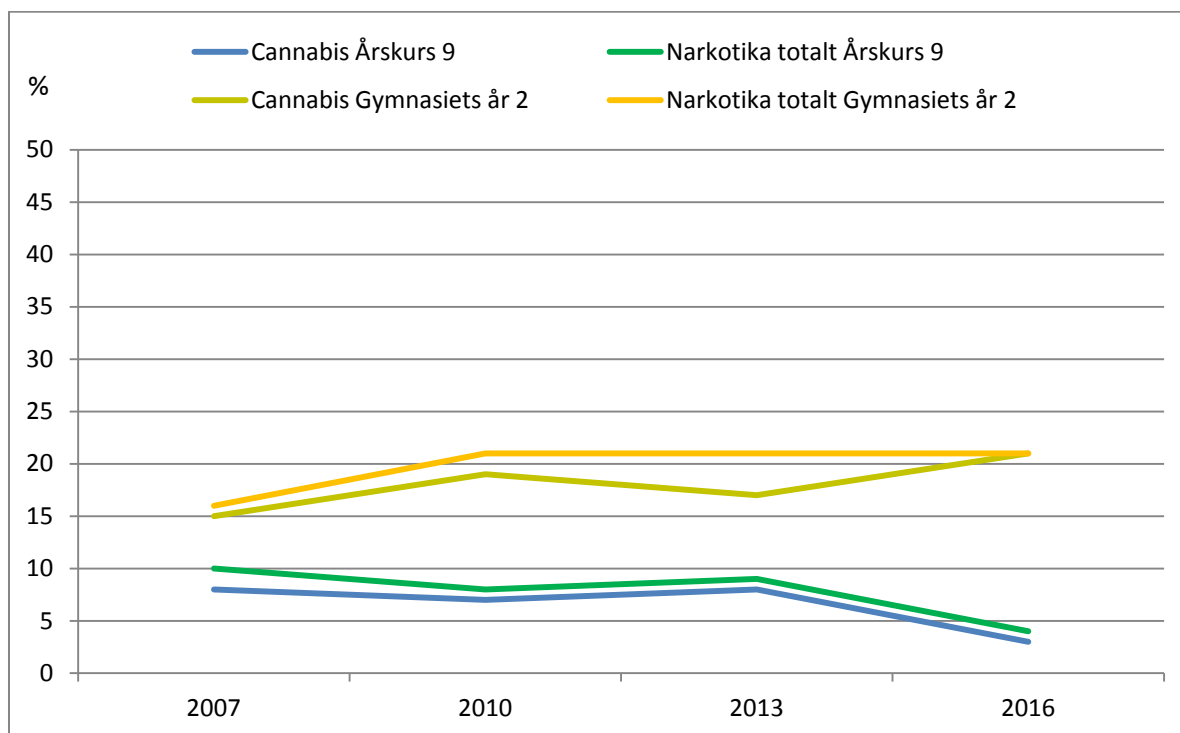
I enkäten har de elever som uppger att de använt narkotika också fått svara på frågan vilken typ av preparat de använt. Tidigare kartläggningar har visat att cannabis är den absolut vanligaste drogen bland ungdomar. CANs nationella undersökningar visar att andelen niondeklassare som använt enbart cannabis bland dem med narkotikaerfarenhet har ökat de senaste åren. När det gäller gymnasieeleverna som använt narkotika är det relativt oförändrat när det gäller vilken typ av narkotika som använts.

Cannabis är ett samlingsnamn för hasch och marijuana. Det finns flera allvarliga hälsorisker med cannabis som är vetenskapligt bevisade. En är att blodflödet i hjärnan minskar och att den därför arbetar mindre effektivt. Under ett cannabisrus försämras minne, koncentration, inlärningsförmåga och tankeförmåga. Att de intellektuella förmågorna blir försämrade medför en påverkan på studieresultaten. Cannabis påverkan på hjärnan medför också att den psykiska mognaden hos ungdomar försenas, vilket har effekter på den unges sociala relationer. Cannabis är beroendeframkallande och studier visar att ju yngre man är när man börjar använda drogen, desto större risk finns det för att bli beroende (Meier, M.H. m.fl. 2012. *Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife*).

Det mest verksamma ämnet som framkallar berusning förkortas THC (delta-9-tetrahydrocannabinol). THC-halten varierar mycket, men både marijuana och hasch har under de senaste åren förädlats och blivit mer kraftfulla. Fler referenser till vetenskapliga studier om skadeverkningarna av cannabis finns i litteraturlistan i slutet av denna rapport.

I figuren nedan ställs frågan: *Har du någon gång använt cannabis respektive narkotika (inklusive cannabis)?* Både de elever som prövat cannabis en gång och de som gjort det många gånger finns med i redovisningen.

Diagram 6. Andelen elever som någon gång använt cannabis (hasch och/eller marijuana) och andel elever som använt narkotika (inklusive cannabis). Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2007 – 2016.

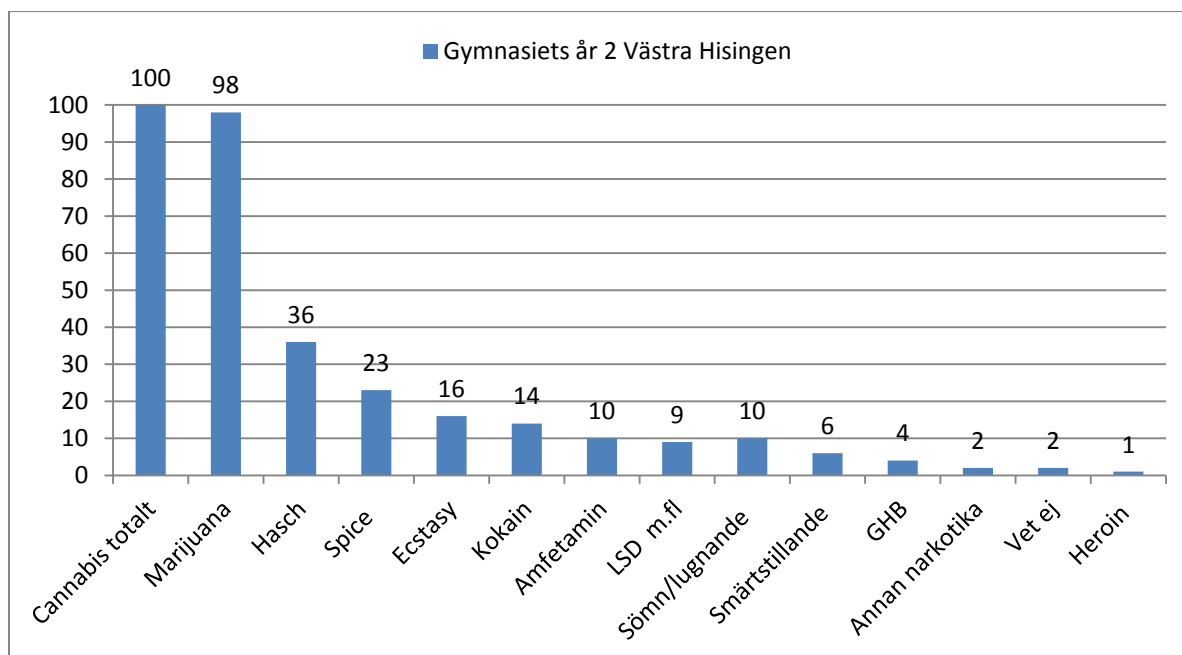

I 2016 års undersökning bekräftas att cannabis är den klart dominerande formen av narkotika som ungdomar i Västra Hisingen använt. I årskurs 9 är det tre procent som uppger att de använt cannabis någon gång och fyra procent narkotika totalt. Sedan förra undersökningen 2013 har andelarna i Västra Hisingen minskat med fem procentenheter. Cannabisanvändningen ligger under genomsnittet för Göteborg som är sex procent.

För gymnasieeleverna i Västra Hisingen har utvecklingen de senaste åren varit relativt oförändrad. Sedan 2013 har cannabisanvändningen ökat sin andel av den totala narkotikaanvändningen, så att båda ligger på 21 procent i den senaste undersökningen. Det är något över genomsnittet för Göteborg.

Nedan redovisas de olika typer av preparat som förekommer bland eleverna som använt narkotika i gymnasiets år 2. Antalet narkotikaanvändare i årskurs 9 är för litet för att göra liknande uppdelning. Observera att preparaten anges procentuellt i gruppen narkotikaanvändare och sorteras efter vilket som är vanligast. Det har varit möjligt att fylla i flera olika preparat.

Diagram 7. Erfarenhet av olika narkotikasorter. Anges procentuellt av dem som använt narkotika. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2016.

På frågan om receptbelagda sömn-/lugnande medel utan läkarordination får eleverna exempel på medel som Xanor, Stesolid, Zopiklon och Oxascand. På frågan om receptbelagda smärtstillande medel utan läkarordination ges exempel på medel som Tramadol, Citodon, Morfin och Oxycontin. I gruppen LSD m.fl. psykedelia finns också psykedeliska svampar och andra hallucinogener.

Bland dem som använt narkotika redovisas i den första stapeln cannabis totalt, alltså en sammanslagning av hasch och/eller marijuana vilket utgör 100 procent i gymnasiets år 2. Få elever uppger att de använt något annat preparat än cannabis och spice eller liknande rökmixar. Av cannabispreparaten är det främst marijuana som använts, 98 procent i gymnasiets år 2, följt av hasch på 36 procent. Därefter kommer spice eller liknande rökmixar på 23 procent. Vid en jämförelse med undersökningen 2013 har andelen som använt spice sjunkit med cirka hälften. Om frågan om spice ställs till samtliga elever i gymnasiets år 2 i Västra Hisingen är det fem procent som någon gång har använt preparatet. Spice är ett samlingsnamn för en mängd syntetiska substanser med cannabisliknande effekt. Det förekommer som rökblandning och som pulver.

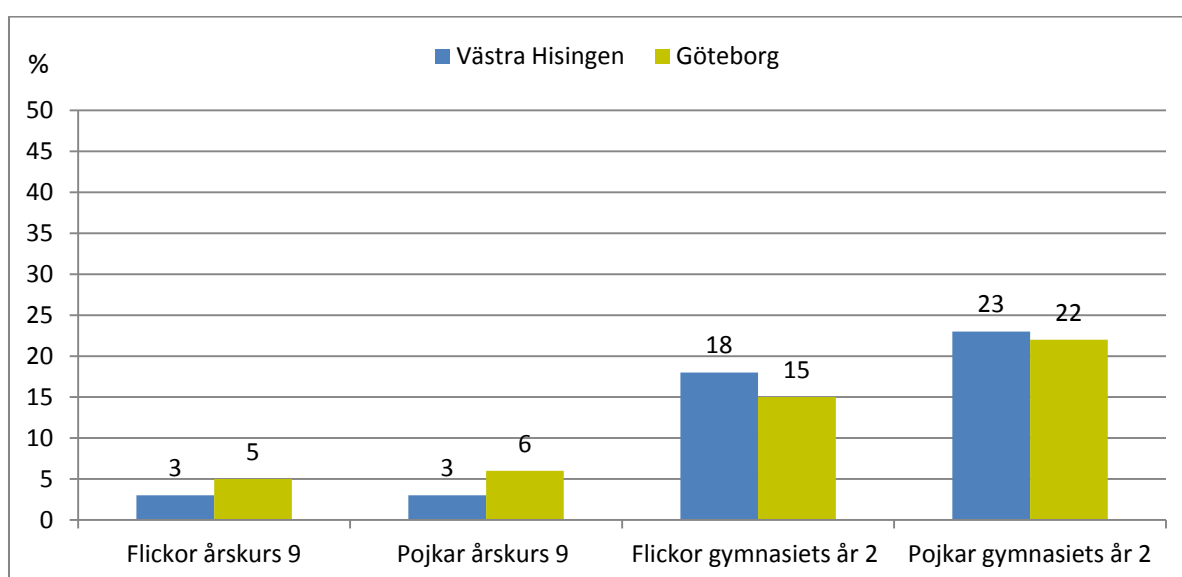
De efter cannabis och spice vanligaste använda preparaten är ecstasy, kokain, amfetamin, LSD och receptbelagda och sömn-/lugnande medel utan läkarordination. Eftersom det handlar om få personer innebär det att procentsiffrorna vid en uppdelning i olika preparat blir något osäkra. Som exempel kan anges att antalet ungdomar som uppger att de använt spice är 19 personer i gymnasiets år 2. Sömn-, lugnande- och smärtstillande medel kommenteras mer i avsnittet om läkemedel.

I 2013 års undersökning ställs för första gången frågor om nätdroger till Göteborgseleverna, ibland kallade nya psykoaktiva substanser (NPS), designerdroger eller RC-droger (Research Chemicals). Här omfattas både narkotikaklassade, icke klassade substanser och substanser klassade som hälsofarlig vara som säljs via Internet. Oftast handlar det om syntetiska, cannabisliknande substanser eller centralstimulerande medel. Nya varianter introduceras kontinuerligt för att undslippa kontroll. Frågan om nätdroger ställs för att få en uppfattning om användningen av alla sådana substanser, både lagliga och olagliga.

I årskurs 9 i Västra Hisingen är det två elever som uppger att de *köpt nättdroger*. I gymnasiet år 2 är det tre elever i stadsdelen som anger detta. Det är tre elever som *använt nättdroger* i årskurs 9 och 11 elever i gymnasiet år 2. Detta är en minskning jämfört med förra droganeundersökningen 2013. I de flesta fall uppger eleverna att nättdrogen man använt varit spice, ytterst få anger mefedron eller liknande. Oftast känner eleverna inte till om substansen är laglig eller olaglig.

Droganeundersökningar brukar i allmänhet visa att pojkar i större utsträckning än flickor använder cannabis. I diagrammet nedan görs en jämförelse mellan flickor och pojkar när det gäller cannabisanvändning i Västra Hisingen och totalt i Göteborg.

Diagram 8. Andelen elever som använt cannabis (hasch och/eller marijuana) efter kön. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

I 2016 års undersökning är det i årskurs 9 i Västra Hisingen lika stor andel av flickor och pojkar som använt cannabis någon gång, tre procent. Det är till antalet sju flickor och åtta pojkar. Gymnasieeleverna i stadsdelen har i sju gånger större utsträckning använt cannabis jämfört med eleverna i årskurs 9. Bland gymnasisterna blir det också en något större skillnad mellan flickor och pojkar. Bland flickorna är det 18 procent och bland pojkarna 23 procent som använt cannabis. Till antalet är det 36 flickor och 40 pojkar i gymnasiet år 2. I Västra Hisingen är värdet för flickorna något högre än genomsnittet för Göteborg som är 15 procent. Pojkarnas användning ligger i stort sett på genomsnittet med 23 procent.

Bland samtliga svarande elever i Göteborg är det 2016 knappt tre procent i årskurs 9 och cirka åtta procent i gymnasiet år 2 som anger att de *också använt någon annan narkotika* än cannabispreparat. Dessa värden stämmer väl överens med förhållandet i Västra Hisingen. I årskurs 9 i Västra Hisingen är det fyra elever som uppger att denne *enbart använt något annat preparat än cannabis*. Ingen elev i gymnasiet år 2 uppger detta.

2.5 Antal gånger eleverna använt cannabis

Enligt CAN är trenden att frekvensen av cannabisanvändningen i landet ökat de senaste åren, det vill säga bland dem som använt är det fler som använt flera gånger. Man kan få en uppfattning om det mer frekventa cannabisbruket genom elevernas svar på hur många gånger de använt hasch och/eller marijuana. En bild av hur elever fortsätter använda drogen efter ett enskilt tillfälle fås genom en uppdelning mellan en gång, 2-20 gånger och fler än 20 gånger. I CANs tidsserie kan man se hur frekvensen av cannabisanvändningen har utvecklats under längre tid. I början av 90-talet hade hälften av niorna som använt cannabis gjort det endast en gång. Den andelen har numera sjunkit i både grundskolan och i gymnasiet till att utgöra bara cirka 25 procent av alla cannabisanvändare.

I tabellen nedan görs uppdelningen mellan en gång, 2-20 gånger och fler än 20 gånger bland flickor och pojkar i gymnasiet år 2 i Västra Hisingen. Antalet elever som använt cannabis i årskurs 9 är för litet för en uppdelning. Här anges både det faktiska antalet elever och procentandelen av samtliga elever inom parentes.

Tabell 9. Antalet elever/antalet gånger som hasch och/eller marijuana använts, efter kön. Gymnasiet år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

Antal och procent	Gymnasiet år 2 Västra Hisingen		Gymnasiet år 2 Göteborg	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
1 gång	9 (5 %)	5 (3 %)	68 (5 %)	65 (4 %)
2 – 20 ggr	18 (9 %)	25 (14 %)	122 (8 %)	196 (13 %)
Fler än 20 ggr	8 (4 %)	9 (5 %)	39 (3 %)	79 (5 %)

I Västra Hisingen är det i 2016 års undersökning 18 procent av flickorna och 23 procent av pojkarna i gymnasiet år 2 som uppger att de använt cannabis någon gång, totalt 21 procent. Engångsanvändarna är fem procent bland flickorna och tre procent bland pojkarna. I stadsdelen syns en viss skillnad mellan könen, fler pojkarna som använt cannabis har gjort det flera gånger. För samtliga Göteborgselever som använt cannabis är förhållandet liknande.

Nedanstående tabell visar hur frekvensen av cannabisanvändningen i Västra Hisingen och Göteborg har förändrats över tid sedan 2007.

Tabell 10. Antalet gånger som hasch och/eller marijuana använts. Gymnasiet år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2007 - 2016.

Anges i %	Gymnasiet år 2 Västra Hisingen				Gymnasiet år 2 Göteborg			
	2007	2010	2013	2016	2007	2010	2013	2016
1 gång	4	5	4	4	5	5	5	4
2 – 20 ggr	7	11	8	12	9	12	10	10
Fler än 20 ggr	4	3	6	4	3	4	4	4

I Västra Hisingen har andelen elever i gymnasiet år 2 som använt cannabis endast en gång legat på ungefär samma nivå genom åren, fyra procent. Gymnasieelever som använt cannabis fler än en gång har ökat något under åren 2007 – 2016 vilket stämmer överens med utvecklingen i staden. I 2016 års undersökning är andelen flergångsanvändare närmare 80 procent bland cannabisanvändarna totalt i stadsdelen.

2.6 Inställning till och tillgänglighet av cannabis

I droganeundersökningen tillfrågas eleverna om vilken risk, både fysiskt och psykiskt, de förknippar med användningen av olika droger. Här används frågan *Hur stor risk tror du det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de provar marijuana eller hasch 1-2 gånger?*

I CANs undersökningar har farlighetsbedömningen av cannabis förskjutits de senaste åren genom att färre uppfattar det som riskabelt att använda några gånger. Trenden är att respekten för cannabisanvändning har minskat. Det är dock fortfarande så att i jämförelse med alkohol bedöms cannabis som mer farligt av eleverna.

Tabell 11. Andelen elever som tror att det är liten eller ingen risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de provar marijuana eller hasch 1-2 gånger, efter kön. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen. Göteborg inom parentes. 2007 – 2016.

Anges i %	Årskurs 9		Gymnasiet år 2	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
2007	32 (25)	37 (33)	29 (31)	37 (41)
2010	26 (24)	45 (35)	34 (35)	43 (48)
2013	25 (29)	35 (38)	25 (36)	50 (53)
2016	22 (29)	35 (39)	33 (37)	52 (52)

Bland samtliga Göteborgselever visas samma trend som i riket, att inställningen till risken med att använda cannabis har förändrats över tid. Framförallt i gymnasiet och bland pojkarna är det fler som tror att det är ingen eller liten risk att använda cannabis ett par gånger, vilket stämmer även i Västra Hisingen. I stadsdelen märks inte samma utveckling i årskurs 9, bland flickorna har det blivit en mindre andel som tror att det är liten eller ingen risk att prova cannabis ett par gånger. Andelarna i Västra Hisingen ligger på eller under genomsnittet för Göteborg.

Ett mått på tillgängligheten av cannabis brukar vara att undersöka hur många elever som tror att de på ett dygn kan få tag på cannabis. Bland eleverna i årskurs 9 är det i Västra Hisingen 11 procent som uppger att de kan få tag i hasch eller marijuana inom 24 timmar, åtta procent av flickorna och 13 procent av pojkarna. I gymnasiet år 2 har andelen stigit till 27 procent bland flickorna och 39 procent bland pojkarna, totalt 33 procent.

I Västra Hisingen är det 18 procent av eleverna i grundskolan och 39 procent i gymnasiet som erbjudits att prova eller köpa narkotika, nivåer som väl överensstämmer med situationen bland samtliga elever i Göteborg. I årskurs 9 är fördelningen 22 procent flickor och 14 procent pojkarna, i gymnasiet år 2 är det 40 procent flickor och 39 procent pojkarna. Det är med andra ord betydligt fler ungdomar som både menar att de kan få tag på cannabis snabbt och som erbjuds prova eller köpa droger, än som verkligen använder det. Det visar dock i vilken utsträckning narkotika finns i ungdomarnas miljöer.

2.7 Cannabiserfarenhet och andra riskbeteenden

Det är vanligt att samma person har flera riskbeteenden. En riskabel livsstil inom ett område hänger ofta ihop med riskfaktorer inom ett annat område. I tabellen nedan visas sambandet mellan cannabiserfarenhet och bruk av alkohol och tobak samt tidig debut när det gäller alkohol. En jämförelse görs mellan de elever som använt cannabis och samtliga elever. Eleverna i årskurs 9 redovisas inte då underlaget är för litet.

Tabell 12. Andelen elever som uppger andra riskbeteenden bland dem med cannabiserfarenhet i jämförelse med samtliga elever. Gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

Anges i %	Gymnasiets år 2 Västra Hisingen		Gymnasiets år 2 Göteborg	
	Använt cannabis	Samtliga elever	Använt cannabis	Samtliga elever
Intensivkonsumtion av alkohol någon gång per månad eller oftare*	58	26	55	26
Berusningsdebut vid 13 år eller yngre	17	7	20	7
Röker och/eller snusar	62	29	67	30

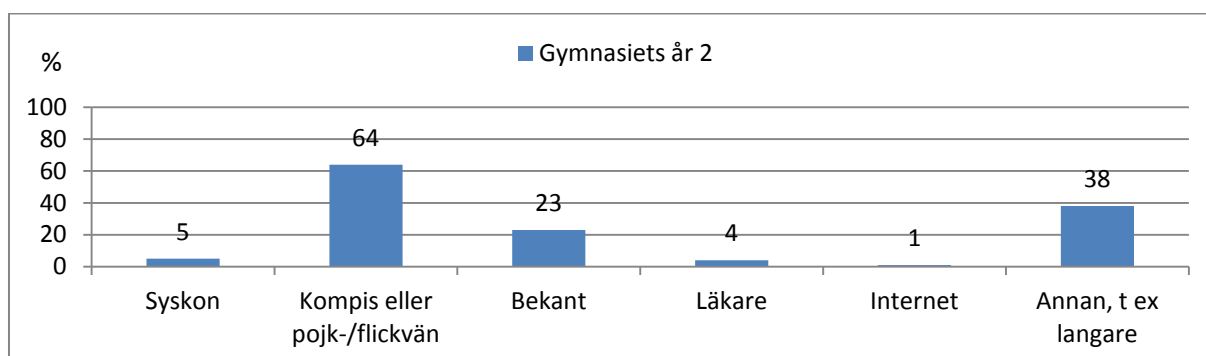
*Intensivkonsumtion innebär att vid samma tillfälle/ minst en gång i månaden dricka motsvarande mängd alkohol som en flaska vin eller fyra burkar starköl.

Tabellen ovan visar att bland eleverna som använt cannabis i gymnasiets år 2 är det mer än dubbelt så vanligt att man också berusningsdricker, har en tidig berusningsdebut och använder tobak jämfört med samtliga elever (cannabisanvändarna inkluderade) i Västra Hisingen. Detta förhållande överensstämmer med hur det ser ut för alla gymnasieelever i Göteborg. Om tobaks- och intensivkonsumtionen av alkohol tas som utgångspunkt är det bland elever som röker eller snusar och ofta dricker sig berusade mer vanligt att också använda cannabis jämfört med samtliga elever. Det är tydligt att riskbeteenden förstärker varandra.

2.8 Hur får eleverna tag på narkotika?

Eleverna har fått ange från vem eller vilka de har fått tag på narkotikan. Resultatet överensstämmer med uppgifterna för hela Göteborg. Det har varit möjligt att uppge flera svarsalternativ därför överstiger procentandelarna totalt hundra procent. Diagrammet redovisas på gymnasienivå.

Diagram 9. Från vem eller vilka har eleverna fått tag på narkotika. Anges procentuellt av dem som använt narkotika. Gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2016.

Svarsmönstren när det gäller anskaffningskällor har inte förändrats nämnvärt sedan förra undersökningen 2013. En majoritet av eleverna i gymnasiet har svarat att de får narkotikan från en kompis eller pojk-/flickvän, 64 procent. Det näst vanligaste sättet är att få narkotika via en langare, 38 procent eller via en bekant, 23 procent. Endast en elev uppger att de får narkotikan via internet och tre elever via läkare.

I CANs riksundersökning görs en uppdelning i antalet gånger eleverna använt narkotika. Elever som använt narkotika mer frekvent tenderar att i större utsträckning uppge langare och internet som anskaffningsalternativ. CAN gör tolkningen att det är främst de frekventa narkotikaanvändarna som skaffar narkotikan från ursprungskällan och för den vidare till andra ungdomar med mindre omfattande narkotikaerfarenheter.

Mer fakta om elevernas narkotikavanor i Västra Hisingen

Cirka en procent av eleverna i gymnasiet uppger att föräldrarna "tycker det är okej" att deras ungdom röker cannabis. Ingen uppger detta i årskurs 9. Detta överensstämmer med hur det ser ut i staden.

Andelen elever som använt hasch eller marijuana vid 13 års ålder eller yngre är endast några enstaka elever i både grundskolan och i gymnasiet. Den vanligaste debutåldern för att ha använt cannabis är 16 eller 17 år bland eleverna i gymnasiet.

I årskurs 9 är det 9 procent och i gymnasiet är det 24 procent som uppger att de haft lust att prova narkotika, lika många flickor som pojkar. Det ligger ungefär i nivå med situationen för hela Göteborg.

Andelen elever som tror att det är ingen eller liten risk att människor skadar sig själva om de använder cannabis varje helg är 12 procent i grundskolan och 16 procent i gymnasiet. Det är betydligt fler pojkar än flickor som inte tror att det är någon risk.

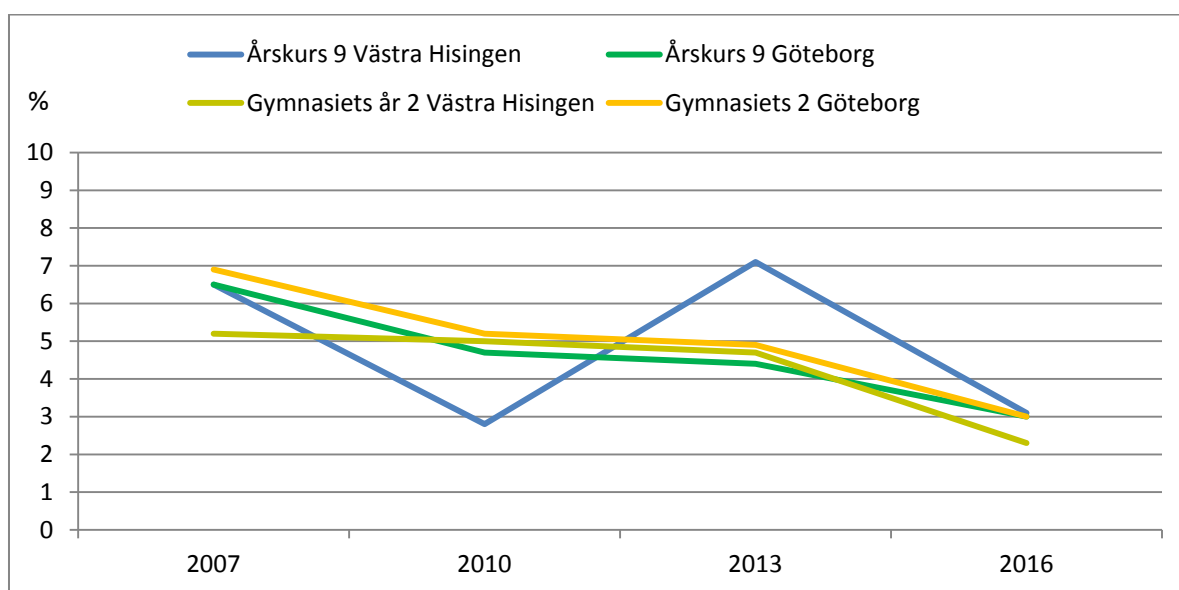
Det är 15 procent i grundskolan och 12 procent i gymnasiet som tror att det är ingen eller liten risk att människor skadar sig själva om de provar heroin 1-2 gånger. I Västra Hisingen blir det 79 elever i årskurs 9 och 48 elever i gymnasiets år 2. Det överensstämmer med elevernas svar i hela staden.

3. Sniffning och boffning

Redan under 1950-talet förekom sniffning av olika lösningsmedel. Då användes oftast thinner, bensin eller terpentin. Under 1970-talet var det betydligt vanligare att sniffa jämfört med idag. Det är främst i de tidiga tonåren som sniffning eller boffning förekommer. Frågan har ändrats till att innefatta uttrycket "boffa", eftersom det används om inandning av olika gaser från sprayförpackningar.

De trender som CAN sett i riksundersökningarna är att lim förr om åren var det vanligaste preparatet man sniffade, därefter blev det allt vanligare att boffa olika typer av spray och gas. I CAN-undersökningen 2016 var det åter vanligast med lim. Den slutsats som kan dras är att minskningen av sniffning/boffning delvis beror på att färre boffar spray och gaser.

Diagram 10. Andelen elever som någon gång sniffat eller boffat. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2007 – 2016.

I Västra Hisingen liksom totalt i staden har sniffningen/boffningen minskat sedan 2007 och ligger idag på två till tre procent både i grundskolan och i gymnasiet. I stadsdelen har andelen som sniffat i årskurs 9 varierat genom åren men minskade i 2016 års undersökning till tre procent. När en enskild stadsdel redovisas är det viktigt att tänka på att procentsatsen bygger på få elevers svar. I Västra Hisingen är det 16 elever i årskurs 9 och nio elever i gymnasiets år 2. Det är fler flickor än pojkar som uppger att de boffat eller sniffat.

Om frågan gäller den senaste månaden är det några enstaka elever som sniffat/boffat i grundskolan men ingen i gymnasiet. De vanligaste preparaten som eleverna uppger är lim och bensin.

I Västra Hisingen är det ungefär två procent som har sniffat eller boffat vid 13 års ålder eller yngre i årskurs 9 och en procent i gymnasiets år 2. Cirka en femtedel av eleverna i grundskolan tror att det är liten eller ingen risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de provar att sniffa/boffa 1-2 gånger. I gymnasiets år 2 i Västra Hisingen är denna siffra 19 procent.

4. Dopning – Anabola Androgena Steroider

Det har länge förekommit otillåtna preparat inom idrotten, hormondopningsmedel som Anabola Androgena Steroider (AAS). Användningen av hormondopning spreds utanför idrotten och 1992 infördes Dopningslagen. Det är inte så vanligt bland ungdomar i de här åldrarna att använda AAS, vilket överensstämmer med undersökningar i riket.

Bland samtliga elever i Göteborg varierar andelen som använt AAS mellan en och två procent under åren som undersökningarna i Göteborg gjorts. Användningen har sjunkit sedan förra undersökningen 2013 och år 2016 cirka en procent både i grundskolan och i gymnasiet. Det är fler pojkar än flickor som uppger att de använt AAS. I Västra Hisingen är det under en procent, tre elever i årskurs 9 som uppger att de använt AAS medan det i gymnasiets år 2 är ingen elev.

5. Läkemedel och viktminskningspreparat

Eleverna i CANs undersökningar har i flera år fått frågan om de någon gång använt *receptbelagda sömnmedel eller lugnande medel utan recept* (t.ex. Xanor, Stesolid, Zopiklon, Oxacand). Många läkemedel är klassade som narkotika då de kan framkalla rus och beroende. De vanligaste beroendeframkallande lugnande medlen är av bensodiazepintyp. I 2016 års undersökning är det i Västra Hisingen cirka tre procent som använt icke-förskrivna sömn-/lugnande medel i årskurs 9. I gymnasiets år 2 är det drygt sex procent. Andelarna överensstämmer med genomsnittet i staden, där värdena legat på ungefär samma nivå sedan mätningarna började. Både i Västra Hisingen liksom totalt i Göteborg är siffrorna för flickorna något högre än för pojkarna.

I den senaste undersökningen finns för första gången frågan om användning av *receptbelagda smärtstillande läkemedel utan läkarordination*. Medel av opioidtyp anges som exempel, som Tramadol, Citodon, Morfin och Oxycontin. I Västra Hisingen är det i årskurs 9 nästan tre procent, 13 elever som uppger detta medan andelen elever i gymnasiets år 2 är drygt sex procent, 25 elever. Det är fler flickor än pojkar framförallt i grundskolan. Dessa värden överensstämmer väl med hur situationen är i hela staden.

I Västra Hisingen är det två procent, nio elever som använt *läkemedel tillsammans med alkohol* i berusningssyfte. I gymnasiets år 2 ligger andelen i stadsdelen på sju procent, 27 elever, fler flickor än pojkar. Eleverna får ange vad de använt och det vanligaste är att olika former av receptfria värktabletter som Alvedon, Ipren och Panodil har blandats med alkohol. Det överensstämmer med hur det ser ut i båda årskurserna totalt i Göteborg. I riksundersökningarna visas i årskurs 9 att trenden att blanda alkohol med olika läkemedel har minskat genom åren. En bidragande orsak kan antas vara att alkoholkonsumtionen överlag minskat bland eleverna.

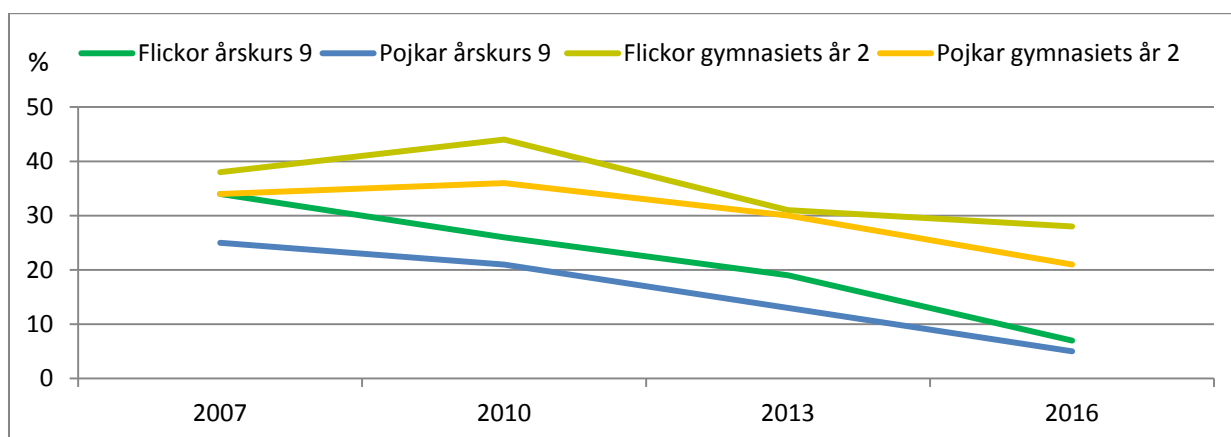
I den senaste undersökningen ställs också frågan om användning av *viktminskningspreparat utan läkarordination*. Som exempel ges bantningspiller och fettförbränningstabletter. I de flesta fall betraktas dessa som livsmedel, men en del av preparaten klassificeras som läkemedel. Många kosttillskott saluförs som naturliga men kan trots det innehålla otillåtna ämnen och vara skadliga för hälsan, till exempel den läkemedelsklassade substansen efedrin. I Västra Hisingen är det en procent i grundskolan och fyra procent i gymnasiet som uppger att de använt viktminskningspreparat någon gång. Dessa siffror överensstämmer med hur det ser ut i hela staden. Det är fler flickor än pojkar som använt sådant preparat.

Tobak

6.1 Tobaksanvändningen i Västra Hisingen

CAN gjorde en förändring i frågeformuläret 2012. En ny definition av rökare/snusare omfattar de elever som först svarar att de har rökt/snusat någon gång under de senaste 12 månaderna och sedan också svarar ja på att de röker/snusar fortfarande. Definitionen som används vid de två senaste undersökningstillfällena i Göteborg är något snävare, vilket delvis kan förklara minskningen i diagrammen. Den nuvarande definitionen av rökare/snusare ger dock en mer realistisk bild över hur tobaksanvändningen ser ut. I diagrammet är både den frekventa, vilket räknas som dagligen eller nästan dagligen och den sporadiska rökningen/snusningen sammanräknad. Det betyder att även de elever som svarar att de röker/snusar när de festar eller röker/snusar ibland omfattas. Här jämförs hur flickor och pojkar i Västra Hisingen har förändrat sina tobaksvanor sedan undersökningen 2007.

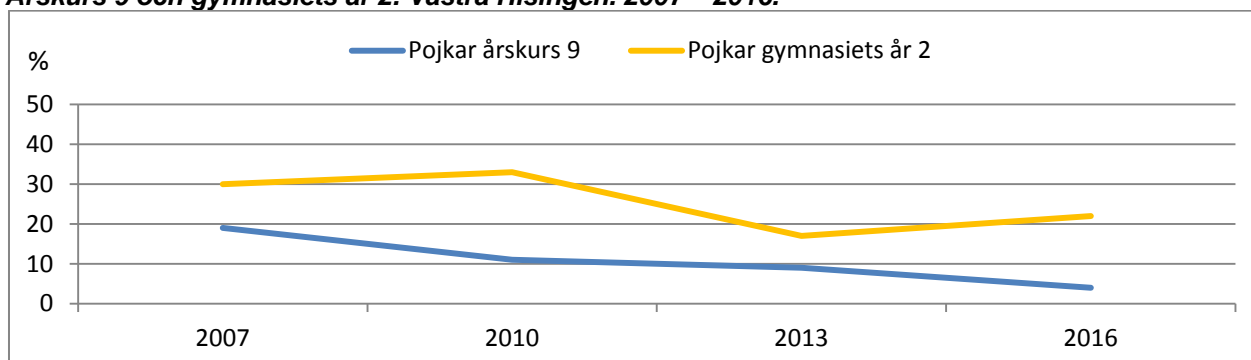
Diagram 11. Andelen rökare (både frekvent och sporadiskt). Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2007 – 2016.

I Västra Hisingen har tobaksrökningen i årskurs 9 sjunkit successivt sedan 2007, framförallt bland flickor. Även från de lägre nivåerna som uppmättes efter frågeförändringen har rökningen fortsatt att minska. I 2016 års undersökning utgörs andelen flickor som är rökare av sju procent och andelen pojkar av fem procent. Även i gymnasiet har trenden varit sjunkande, framförallt bland pojkarna, dock inte i samma utsträckning som för de yngre eleverna. År 2016 utgör andelen flickor i gymnasiets år 2 som klassas som rökare 28 procent medan andelen pojkar är 21 procent.

När det gäller snusningen redovisas enbart pojkarna på grund av att antalet bland flickorna som uppger att de snusar är ingen i årskurs 9 och några enstaka personer i gymnasiets år 2.

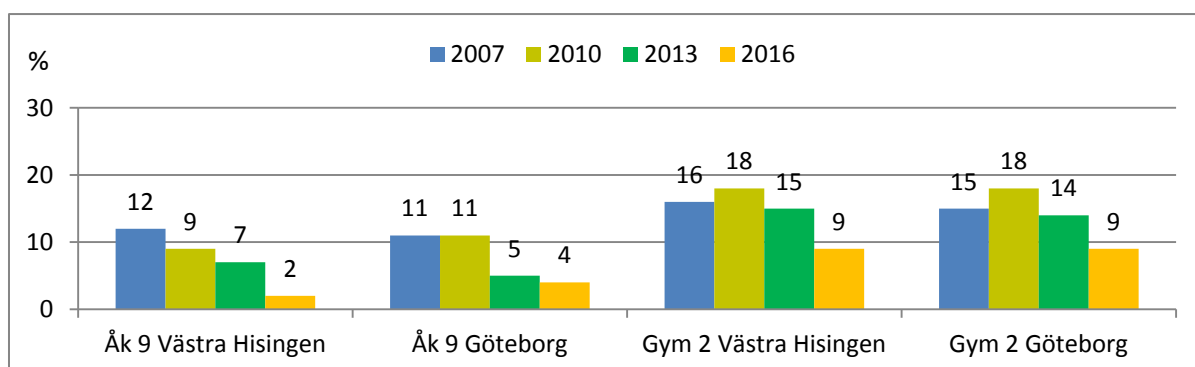
Diagram 12. Andelen pojkar som snusar (både frekvent och sporadiskt). Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2007 – 2016.

I Västra Hisingen har även snusningen minskat sedan 2007 och framförallt i årskurs 9, där den nu ligger på fyra procent bland pojkarna. I gymnasiet år 2 syns inte samma branta nedgång. Det är 22 procent av pojkarna som snusar i 2016 års undersökning, en liten ökning sedan förra undersökningen. Det är stor skillnad i flickors och pojkars snusanvändning.

För att få en uppfattning om hur den mer frekventa rökningen ser ut bland eleverna i Västra Hisingen redovisas nedan den dagliga och nästan dagliga rökningen jämfört med Göteborg.

Diagram 13. Andelen elever som röker dagligen eller nästan dagligen. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2007 – 2016

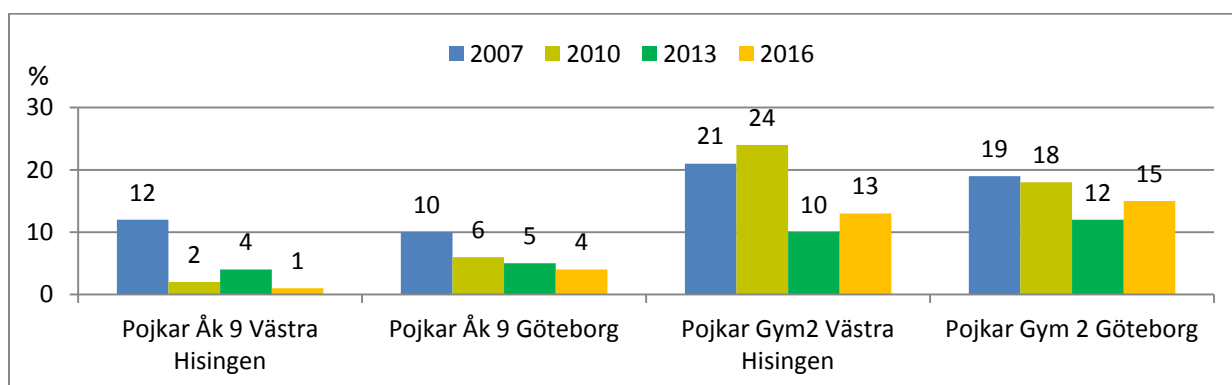

Det blir betydligt lägre nivåer med enbart den *frekventa rökningen*. I Västra Hisingen är det 2016 en betydligt mindre andel, två procent av eleverna som röker dagligen eller nästan dagligen i grundskolan, 11 elever. I gymnasiet i Västra Hisingen har den frekventa rökningen sjunkit med fem procentenheter sedan förra mätningen 2013 och ligger idag på nio procent, och utgörs av 35 elever. Det är i nivå med genomsnittet för Göteborg. I stadsdelen är det cirka dubbelt så många flickor som pojkar som anger att de röker frekvent.

I 2016 års undersökning utgör den *sporadiska rökningen* i Västra Hisingen i årskurs 9 fem procent bland flickorna medan det är fyra procent av pojkarna som röker då och då. Bland gymnasisterna i stadsdelen är den sporadiska rökningen 17 procent bland flickorna och 16 procent bland pojkarna. Det ligger i nivå med genomsnittet för hela staden. Både den frekventa och den sporadiska rökningen har sjunkit under de senaste åren och könsskillnaderna har utjämnats något.

Nedan visas den frekventa snusningen enbart bland pojkarna. Snusningen bland flickorna i Västra Hisingen handlar om några enskilda elever i gymnasiet, ingen i grundskolan.

Diagram 14. Andelen pojkar som snusar dagligen eller nästan dagligen. Gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2007 – 2016.

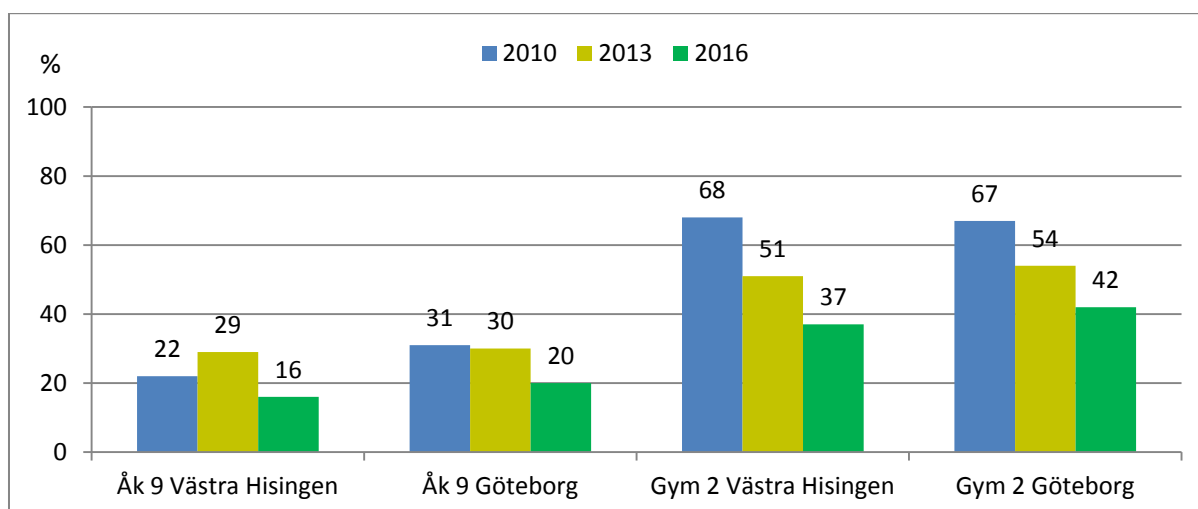

Andelen pojkar i Västra Hisingen som snusar dagligen eller nästan dagligen i årskurs 9 har kraftigt sjunkit och 2016 uppger endast två pojkar det. I gymnasiets år 2 är det 13 procent. Mellan de senaste undersökningarna har det dock skett en ökning bland pojkar i gymnasiet som snusar frekvent både i Västra Hisingen och totalt i Göteborg. Om den sporadiska snusningen läggs till är det ytterligare fyra procent bland pojkarna i grundskolan som snusar. I gymnasiet blir det ytterligare nio procent med den sporadiska snusningen.

6.2 Vattenpipa

För några år sedan uppmärksammades att vattenpipsrökning blivit vanligt bland ungdomar. Det verkar dock som att andelen elever som provat vattenpipa har minskat. Av dem som har rökt vattenpipa verkar många enbart ha provat vid något enstaka tillfälle. Eleverna har också fått svara på om de rökt vattenpipa med eller utan tobak.

Diagram 15. Andelen elever som har rökt vattenpipa någon gång. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2010 – 2016.

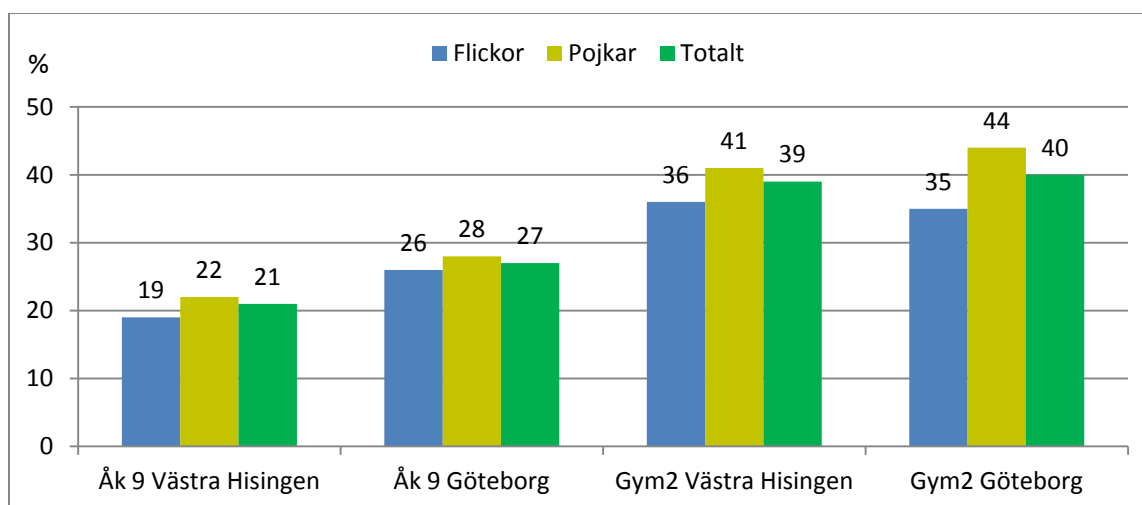

Andelen ungdomar i Västra Hisingen, liksom totalt i Göteborg, som någon gång har rökt vattenpipa har minskat sedan förra undersökningen 2013. I stadsdelen är andelen 16 procent i årskurs 9 och 37 procent i gymnasiets år 2. I grundskolan är det något fler pojkar som provat vattenpipa medan det i gymnasiet är ungefär lika många flickor som pojkar. Det vanligaste är att tobak/nikotin finns med i den blandning som röks i vattenpipa. Bland dem som har rökt vattenpipa är det över hälften som uppger att det var med tobak. Men relativt många vet inte vad innehållet har varit. Det är betydligt vanligare att de elever som röker vanliga cigaretter har provat att röka vattenpipa jämfört med dem som inte röker.

6.3 E- cigaretter

Under de senaste åren har e-cigarett (elektroniska cigaretter) börjat användas. En E-cigarett kan likna en vanlig cigarett men finns alltmör i andra former, till exempel som pennor och inhalatorer. En metallhylsa eller plastbehållare laddas med en vätska med smakämnen, som ofta även innehåller nikotin. När e-cigaretten används värms vätskan upp med hjälp av ström från ett batteri och den ånga som bildas andas in. Att röka e-cigarett kallas för att "veja" (från engelska vaporizer). Det finns en mängd smaker på vätskan, allt från godis till vanlig tobak och unga kan lockas att börja röka på detta sätt. I senaste undersökningen svarar eleverna på frågan om de använt e-cigarett någon gång.

Diagram 16. Andelen elever som använt e-cigarett någon gång efter kön. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

År 2016 är det i årskurs 9 i Västra Hisingen 21 procent som använt e-cigarett någon gång. Motsvarande siffra för gymnasiet är 39 procent. Det är ingen större skillnad mellan flickornas och pojkarnas användning av e-cigarett. Ofta verkar testande av e-cigarett handla om ett enskilda tillfälle. En majoritet av eleverna, främst bland gymnasisterna har använt vanliga cigarett och/eller snus innan de använt e-cigarett. Enligt CANs riksundersökningar är det ett tydligt samband mellan rökning av e-cigarett och vanlig tobaksrökning.

Mer fakta om tobaksvanorna bland eleverna i Västra Hisingen

I årskurs 9 är det en procent och i gymnasiet år 2 är det fyra procent som uppger att föräldrarna "tycker det är okej" om de röker cigarett. I grundskolan är det en procent av föräldrarna som tycker att det är okej att ungdomen snusar, medan denna siffra stiger till fem procent i gymnasiet. Värdena ligger på eller strax under genomsnittet för Göteborg.

De flesta som röker eller snusar får tag på cigarett och snus genom att de köper själva eller att de får det via en kompis. De vanligaste ställena där cigarett och snus inhandlas är i en kiosk/tobaksaffär/jourbutik eller i en mataffär/närbutik. Det är inte så många elever som får tag på cigarett genom en försäljare av smuggelcigarett.

Det är 15 procent av elever i grundskolan och 17 procent i gymnasiet som tror att det är liten eller ingen risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt om de röker 10 cigarett eller mer per dag. En något större andel, 20 procent i årskurs 9 och 24 procent i gymnasiet år 2 tror att det inte är någon risk att ta skada av att snusa tre dosor snus i veckan. Det stämmer överens med hur det ser ut i staden.

Det är åtta procent av niorna och 12 procent av gymnasisterna som har rökt en cigarett vid 13 års ålder eller yngre. Tre procent i grundskolan svarar att man snusat vid 13 år eller yngre medan denna andel utgörs av fyra procent i gymnasiet.

7. Data om ungdomar som söker till Mini-Maria Göteborg

UngDOK är en intervjumetod som har utvecklats gemensamt av Maria-mottagningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Uppgifter från UngDOK visar att de fyra lokala mottagningarna i Göteborg under år 2016 totalt har haft kontakt med 363 ungdomar varav 185 har påbörjat en behandlingskontakt. Övriga ungdomar har en mer begränsad kontakt i form av ett till tre samtal innefattande information eller rådgivning. Det är 5,5 procent av ungdomarna som kommer från Västra Hisingen.

Det är oftast den unge själv eller någon i dennes nätverk som tagit initiativ till kontakten. Mini-Maria finns också för de anhöriga och under de senaste åren har allt fler anhöriga nåtts av insatser. Många utbildningar om cannabis och dess skadeverkningar har hållits för föräldrar.

Den genomsnittliga åldern när behandlingskontakten inleds är 17 år och har varit relativt stabil över tid. Det är stor skillnad mellan andelen flickor och andelen pojkar som söker till Mini-Maria Göteborg, flickorna utgör 32 procent och pojkarna 68 procent. I linje med drogvaneundersökningens resultat verkar risk- och missbruket vara mer utbrett bland pojkarna. Samtidigt söker flickorna något senare till Mini-Maria än pojkarna och behandlingspersonalen är angelägen om att försöka upptäcka flickors missbruk tidigare.

I tabellen nedan redovisas skillnaden när det gäller kön och primär drog mellan åren 2010 och 2016. Med primär drog avses den främsta anledningen till att ungdomarna söker vård på Mini-Maria.

Tabell 13. Andelen ungdomar som påbörjat behandling på Mini-Maria Göteborg med cannabis som primär drog. Anges i procent. Jämförelse per kön mellan 2010 och 2016.

Cannabis som primär drog Anges i %	2010	2013	2016
Flickor	40	48	56
Pojkar	77	86	80
Totalt	66	75	72

Tabellen visar att bland nästan tre fjärdedelar av ungdomarna är det cannabis som är anledningen till att man söker hjälp på Mini-Maria. År 2016 är det 72 procent av ungdomarna, till antalet 117 personer, 56 procent flickor och 80 procent pojkar. Bland ungdomarna från Västra Hisingen är det 78 procent som anger cannabis som det huvudsakliga problemet. Cirka 45 procent av alla ungdomarna som söker hjälp har en användningsfrekvens om två till tre dagar per vecka eller mer av den primära drogen.

Efter cannabis kommer alkohol som primär drog på cirka 13 procent. Speciellt flickor söker hjälp för att alkohol är det största problemet. Även ungdomarna som söker för cannabismissbruk uppger inte sällan en omfattande användning av alkohol. Antalet unga personer som söker vård på grund av att de använt spice har avtagit.

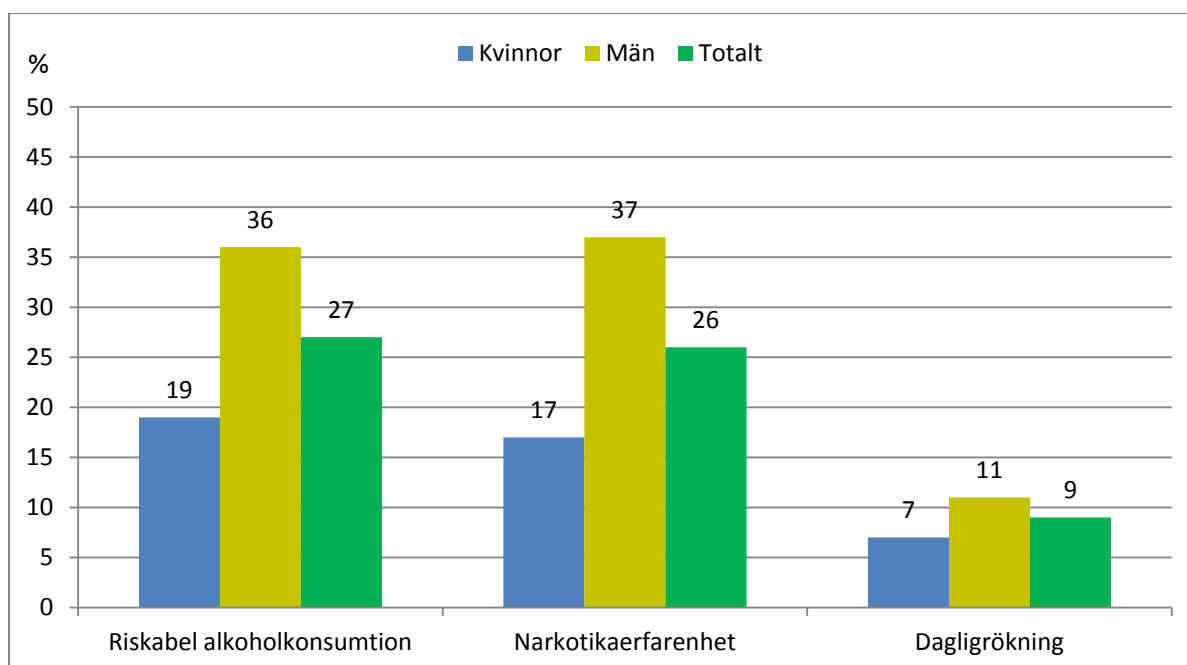
Uppgifter om ungdomarnas livssituation vittnar om att man har en tung problematik när man söker hjälp. Bland både flickorna och bland pojkarna är det varannan som har varit utsatt för fysiskt våld. Av flickorna är det mer än hälften, 57 procent, som uppger att de varit utsatta för psykiskt våld och varannan som varit utsatt för sexuellt våld. Totalt har 24 procent av ungdomarna varit med om misshandel och våld i uppväxtmiljön och 33 procent har vuxit upp i en miljö med missbruk. Flickorna uppger överlag i betydligt större utsträckning än pojkarna olika former av problematik utom när det gäller att ha varit dömd för brott.

8. Uppgifter från nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor*

8.1 Drogvanor i åldersgruppen 16 – 29 år.

För att ge en mer komplett bild när det gäller användningen av alkohol, tobak och narkotika i Västra Hisingen har uppgifter inhämtats från andra källor än drogvanouundersökningarna. Här redovisas data från folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor*, 2012–2016. Det är en slumpmässigt utvald grupp, där totala antalet svarande under perioden är 2 640 personer. Definitionen för riskabel alkoholkonsumtion är en konsumtion som under en vecka överstiger 14 standardglas för män och 9 standardglas för kvinnor. Ett standardglas innehåller 12 gram alkohol och motsvarar 33 centiliter starköl, 12 centiliter vin eller fyra centiliter starksprit.

Diagram17. Andelen i åldersgruppen 16 – 29 år med riskabel alkoholkonsumtion, narkotikaerfarenhet och dagligrökning, efter kön. Västra Hisingen. 2012–2016. Uppgifterna är hämtade från nationella folkhälsoenkäten, *Hälsa på lika villkor*.

I Västra Hisingen är det under tidsperioden 2012–2016 för hela åldersspannet 16 - 29 år sammanlagt 27 procent som anger en riskabel alkoholkonsumtion, 36 procent av männen och 19 procent av kvinnorna. Det är 26 procent som använt narkotika någon gång, 37 procent bland männen och 17 procent bland kvinnorna. När det gäller dagligrökning är andelen totalt nio procent, även här med en större andel män.

Det är stora skillnader mellan stadsdelarna. Jämfört med alla stadsdelarna ligger Västra Hisingen ungefär på genomsnittet när det gäller både andelen med riskabel alkoholkonsumtion och andelen med narkotikaerfarenhet. Båda är 28 procent i staden. Dagligrökningen i Västra Hisingen är nio procent mot stadens åtta procent. Om åldersgrupperna över 29 år studeras är andelarna i Västra Hisingen med riskabel alkoholkonsumtion och narkotikaerfarenhet mindre än i åldersgruppen ovan medan andelen som dagligröker är större.

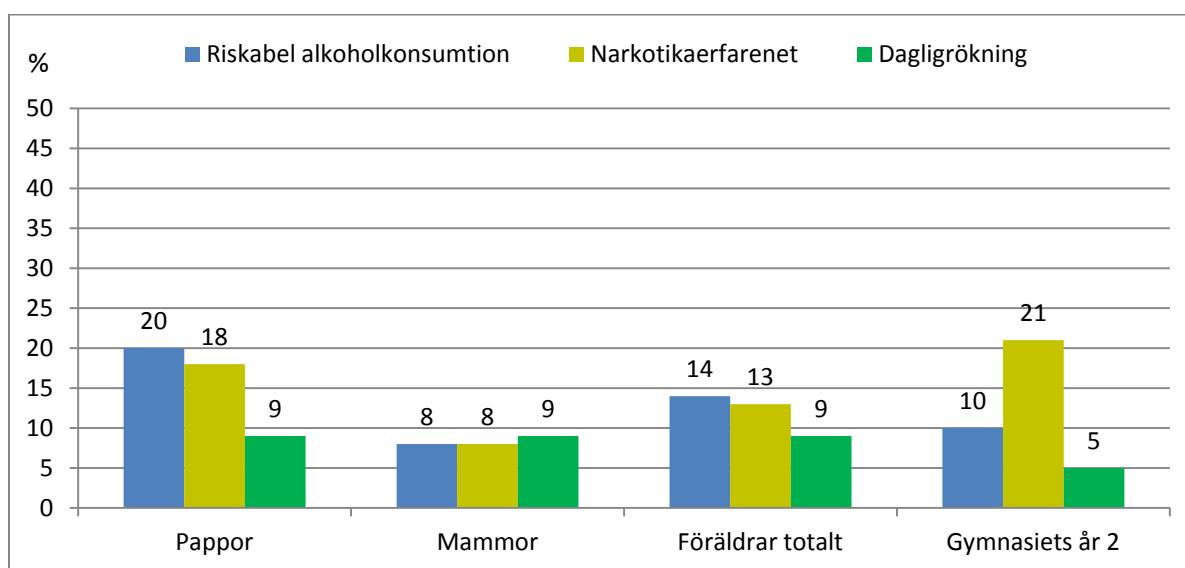
8.2. Föräldragenerationens drogvvanor

Från folkhälsoenkäten, *Hälsa på lika villkor* redovisas också svar från tidsperioden 2012–2016 rörande gruppen som uppger att de är föräldrar. Barn och ungdomar påverkas både av föräldrarnas eget beteende när det gäller droger och föräldrarnas attityd till ungdomarnas droganvändning. Enligt forskningen ökar risken för att ungdomar använder droger om det finns ett narkotikabruk hos föräldrarna eller andra i familjen (Andreasson S. (red.) 2008 *Narkotikan i Sverige*).

Nedan görs en jämförelse mellan resultaten i drogvaneundersökningen med eleverna i gymnasiets år 2 och de som uppger att de är föräldrar i folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* när det gäller olika drogvvanor. Det bör noteras att det är slumpmässigt utvalda föräldrar i Västra Hisingen och inte nödvändigtvis föräldrarna till ungdomarna i drogvaneundersökningen som besvarat frågorna. Under perioden 2012–2016 är det totalt 3 739 svarande föräldrar i Göteborg.

Frågan som ställs till föräldrarna om narkotikaerfarenhet handlar om livstidsprevalens, det vill säga om man någon gång i livet använt narkotika. Det betyder att användningen kan ligga långt tillbaka i tiden.

Diagram 18. Andelen föräldrar och gymnasieungdomar med riskabel alkoholkonsumtion, narkotikaerfarenhet och dagligrökning, efter kön. Västra Hisingen. Uppgifterna är hämtade från *Skolelevers drogvvanor 2016* och *nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor. 2012–2016*.

Figuren visar ungdomsgenerationens och föräldragenerationens droganvändning. I Västra Hisingen är det tio procent bland gymnasieungdomar och 14 procent bland föräldrarna som uppger att de har en riskabel alkoholkonsumtion. Gymnasisternas narkotikaerfarenhet på 21 procent är större än vad föräldragruppen uppger, 13 procent. Däremot är dagligrökningen i föräldragruppen nästan dubbelt så stor som i ungdomsgruppen. Papporna uppger i betydligt större utsträckning än mammorna riskabel alkoholkonsumtion och narkotikaerfarenhet medan andelen som röker dagligen är samma.

Andelen föräldrar i Västra Hisingen med riskabel alkoholkonsumtion är något över genomsnittet i staden som är 12 procent. Narkotikaerfarenheten bland föräldrarna ligger däremot sex procentenheter under genomsnittet för föräldrarna i Göteborg (19 %). Föräldrarnas dagligrökning ligger i Västra Hisingen på samma nivå som för hela staden, nio procent.

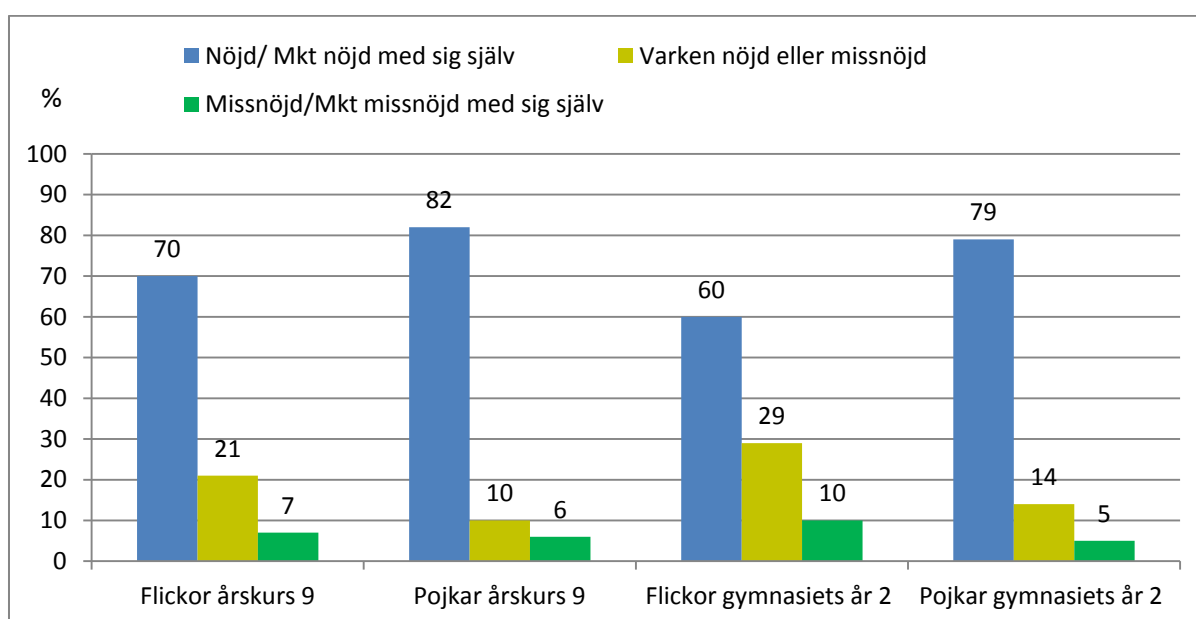
9. Risk- och skyddsfaktorer

Preventionsforskningen idag handlar i stor utsträckning om risk- och skyddsfaktorens betydelse, olika bakgrundsfaktorer som bedöms påverka uppkomsten av riskbeteenden. Dessa ökar respektive minskar risken för till exempel användningen av droger. Enstaka riskfaktorer har i allmänhet en begränsad betydelse, men ett ökat antal leder till en ökad risk. Om många riskfaktorer finns både när det gäller en ungdoms individuella förutsättningar och förhållanden i omgivningen ökar sannolikheten för till exempel användning av alkohol och andra droger (Andreasson S. 2003. (red.) Den svenska supen i det nya Europa. *Nya villkor för alkoholprevention*). I de följande avsnitten visas några samband där faktorer inom framförallt familjen och skolan kan påverka droganvändning och andra riskbeteenden.

9.1 Elevers uppfattning om sig själv och sin hälsa

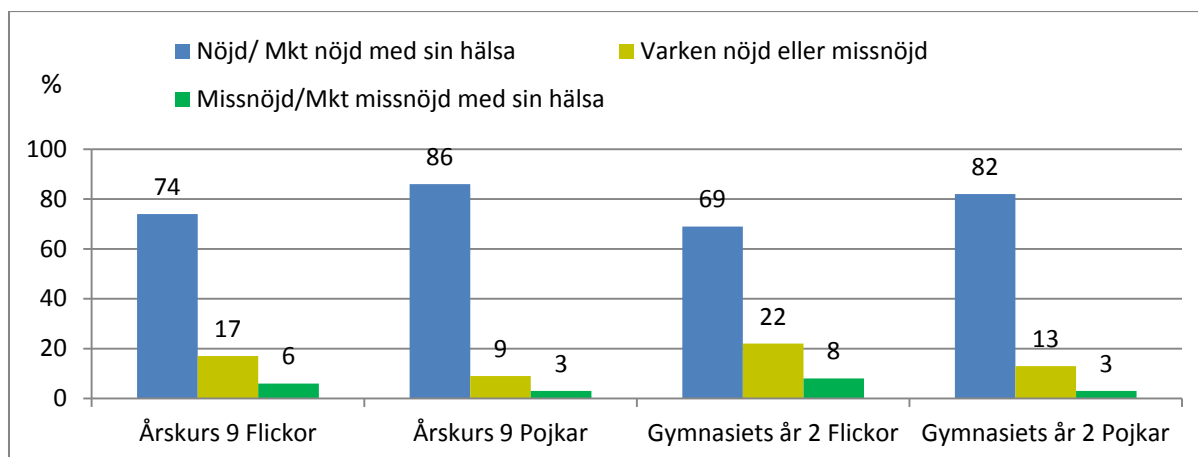
Det är svårt att dra gränsen för vad som kan betraktas som en riskfaktor hos själva individen. Många av risk- och skyddsfaktorerna berör sociala förhållanden runt ungdomen och dessa samspelar till stor del med egenskaper hos individen. I forskningen nämns det ofta att hos barn med extra sårbarhet, som också växer upp i en negativ miljö, finns det en ökad risk för att utveckla problem (Andershed, H. & Andershed, A.-K. *Normbrytande beteende i barndomen*). I droganeundersökningen ställs frågorna om hur nöjd man är med sig själv och hur nöjd man är med sin hälsa.

Diagram 19. Andelen elever som är nöjda eller missnöjda med sig själva. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2016.

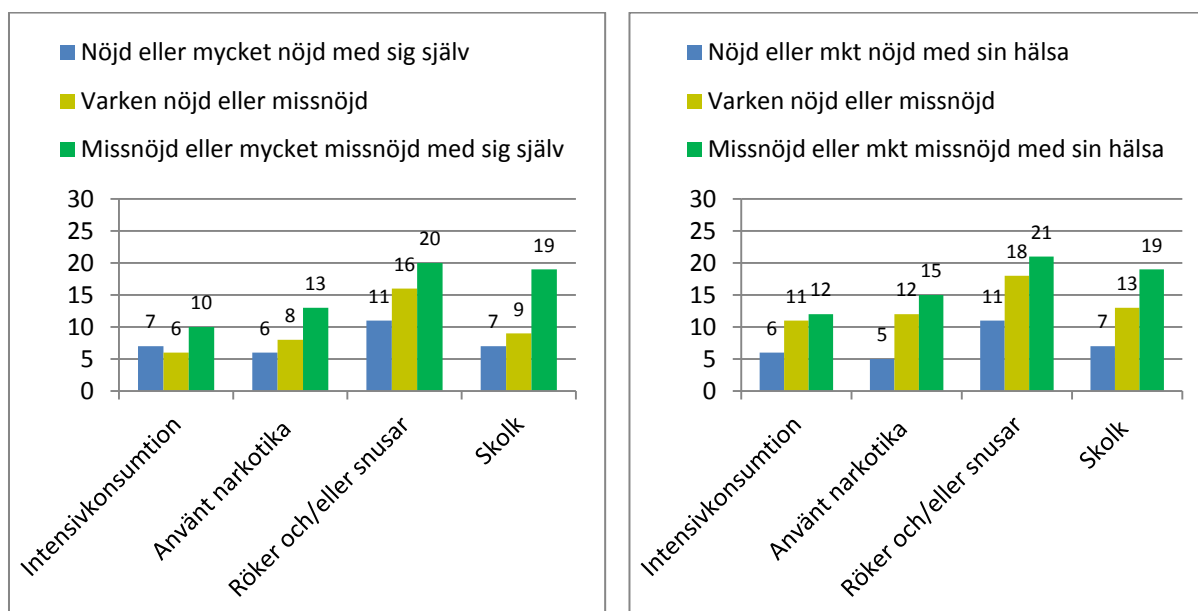
De flesta eleverna i Västra Hisingen uppger att de är nöjda med sig själva. När flickor och pojkar räknas samman blir det totalt 75 procent i årskurs 9 och 69 procent i gymnasiets år 2. Det är dock skillnad mellan könen, flickorna anger i mindre utsträckning att de är nöjda med sig själva. I gymnasiet är det tio procent av flickorna som är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva medan denna andel bland pojkarna är fem procent. Värdena överensstämmer relativt väl med hur det ser ut i staden.

Diagram 20. Andelen elever som är nöjda eller missnöjda med sin hälsa. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2016.

Likaså är de flesta eleverna i Västra Hisingen nöjda med sin hälsa. Sammanlagt för flickor och pojkar blir det 80 procent i årskurs 9 och 75 procent i gymnasiets år 2. Även när det gäller frågan om hälsan är pojkarna mer nöjda än flickorna. I årskurs 9 är 74 procent av flickorna nöjda eller mycket nöjda medan andelen bland pojkarna är 86 procent. Skillnaden mellan könen syns även på gymnasiet, där åtta procent av flickorna anger att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sin hälsa medan det är endast tre procent av pojkarna som anger det. På grund av för litet underlag i en enskild stadsdel visas nedan bland alla Göteborgseleverna olika riskbeteenden i relation till hur nöjd respektive missnöjd man är med sig själv och med sin hälsa.

Diagram 21 och 22. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som är nöjda respektive missnöjda med sig själv och sin hälsa. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

I gruppen med elever som är nöjda med sig själv och sin hälsa återfinns en lägre andel med elever med olika riskbeteenden, såsom att intensivkonsumera alkohol, ha narkotikaerfarenhet, röka och/eller snusa och skolka. När det gäller narkotika, tobak och skolk är andelen minst den dubbla bland dem som är missnöjda med sig själva eller med sin hälsa jämfört med dem som är nöjda. Detta resultat överensstämmer med hur det ser ut bland eleverna i Västra Hisingen.

9.2 Familjen

Familjen utgör den faktor som skyddar bäst mot missbruk, om den känslomässiga kontakten är god och det finns tydliga gränser. Föräldrars sätt att vara har en stor inverkan på tonåringar. Föräldrarnas förhållningssätt till droger kan vara avgörande för hur tonåringen hanterar dessa. Enligt forskningen vinner föräldrar på att vara tydliga med var de själva står och prata med sina tonåringar om alkohol och droger. Enbart kontroll och utfrågning är inte det bästa sättet för att få kunskap om till exempel barnets fritid och kamrater. En god relation ger bättre förutsättningar för att barnet själv ska vilja berätta om sitt liv. (Andreasson S (red.) 2008 *Narkotikan i Sverige*).

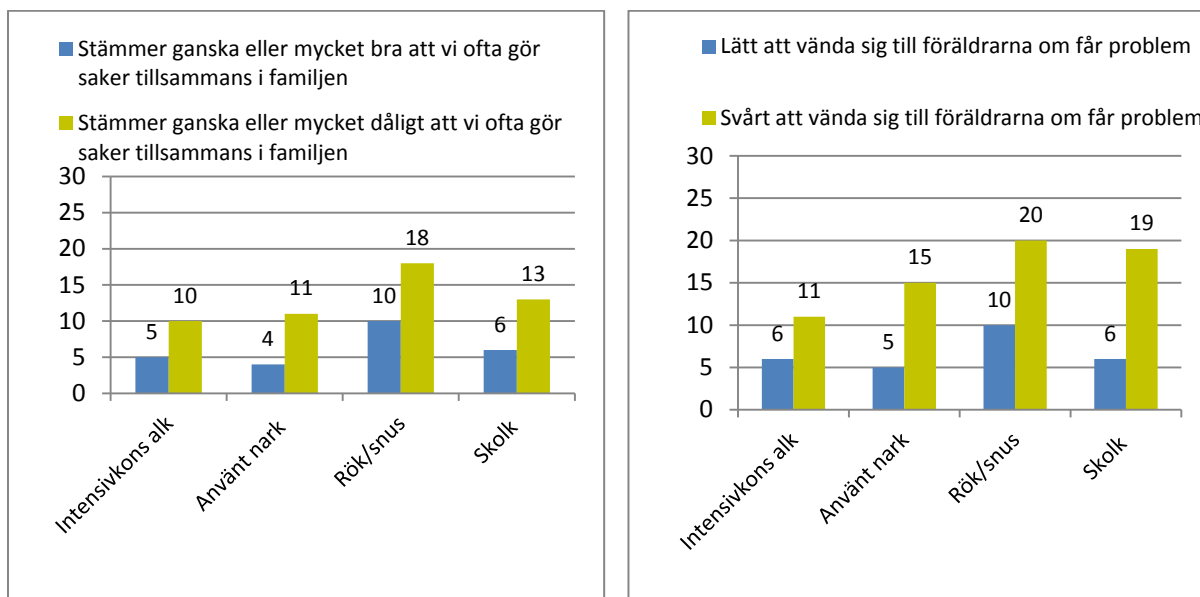
I det följande avsnittet om familjen redovisas mestadels elevsvar från årskurs 9. Skolplikten gör att samtliga barn/ungdomar finns i grundskolan och underlaget ger därför en bättre helhetsbild av ungdomar i den åldern. De mest tydliga sambanden när det gäller föräldrarnas roll och droganvändning återfinns dessutom hos de yngre eleverna. Elevernas svar i Västra Hisingen redovisas när det handlar om frekvensen men i sambandsdiagrammen med olika riskfaktorer utgörs underlaget av samtliga elever i Göteborg. Förhållandet mellan risk- och skyddsfaktorer och riskbeteenden bland eleverna i Västra Hisingen stämmer dock väl överens med hur det ser ut för alla elever i Göteborg.

9.2.a Relationen är viktig

Om man som ung är nöjd med förhållandet till familjen, tycker att man gör saker tillsammans och kan vända sig till sina föräldrar om man har problem, kan det ses som ett mått på anknytningen i familjen. Göteborgsundersökningen 2016 visar att eleverna i allmänhet är nöjda med förhållandet till sin familj. I Västra Hisingen är det 88 procent av eleverna som uppger att de är nöjda eller mycket nöjda. Sju procent svarar varken eller och tre procent att de är missnöjda eller mycket missnöjda med relationen till familjen. Om svaren på hur nöjd man är med förhållandet till sin familj sätts i relation till olika riskbeteenden visas att det är betydligt fler i gruppen som är missnöjd som intensivkonsumerar alkohol, använder tobak och alkohol och skolkar än i gruppen som är nöjd. Detta stämmer överens med hur det är bland alla elever i Göteborg.

God familjesammanhållning är en viktig skyddsfaktor. Det förutsätter att tid finns för samvaro i familjen och att det är ett gott samspel mellan barn och föräldrar. Eleverna får ta ställning till påståendet *I min familj gör vi ofta saker tillsammans på fritiden*. I Västra Hisingen är det 67 procent av eleverna som anger att påståendet stämmer ganska eller mycket bra och 27 procent anger att det stämmer dåligt eller mycket dåligt. Ett annat mått på relationen i familjen är hur lätt eleverna känner att det är att vända sig till föräldrarna eller de vuxna de bor hos vid problem. Bland eleverna i Västra Hisingen är det 69 procent som tycker att det är ganska eller mycket lätt att vända sig till föräldrarna eller de vuxna de bor hos, 16 procent tycker varken eller och 10 procent tycker att det är svårt. Nedan sätts svaren på dessa frågor från Göteborgseleverna i relation till olika riskbeteenden.

Diagram 23 och 24. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden i förhållande till om de gör saker tillsammans i familjen och om de tycker att det är svårt respektive lätt att vända sig till föräldrarna vid problem. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

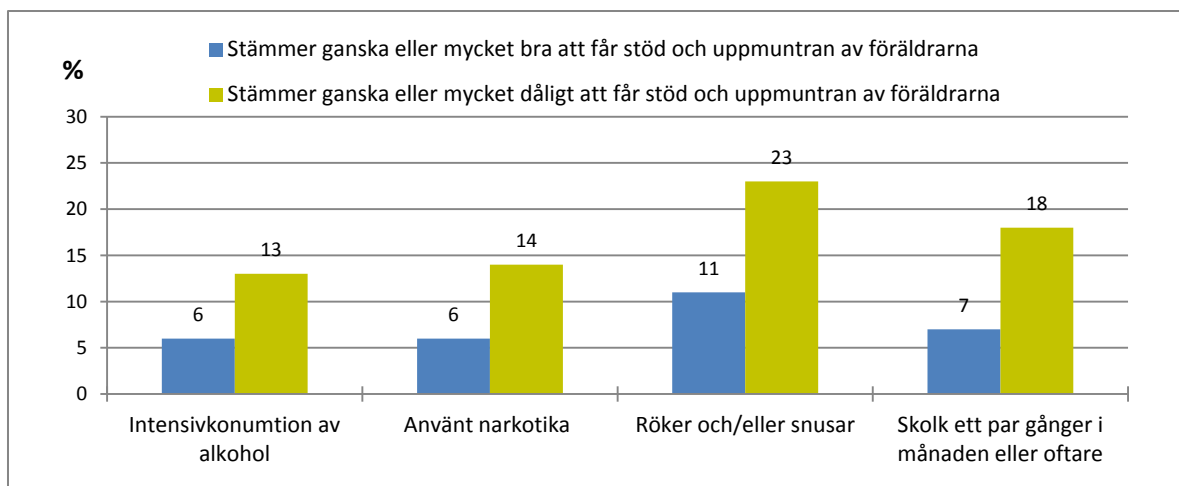

I gruppen elever som inte tycker att de gör saker ofta tillsammans i familjen finns en större andel elever med de olika riskbeteendena än i den andra gruppen. När det gäller narkotika är den nästan tre gånger så stor. Om elevgrupperna som har lätt respektive svårt att vända sig till föräldern vid problem jämförs med varandra blir andelen med riskbeteenden antingen fördubblad eller tredubblad i gruppen som har svårigheter att prata med föräldern.

9.2.b Positiv uppmärksamhet från föräldrarna

De beteenden som får uppmärksamhet tenderar att förstärkas, så även de negativa. En viktig skyddsfaktor är att barn och unga ges uppmärksamhet för sina positiva handlingar. I Västra Hisingen anger de allra flesta elever att det stämmer att de får stöd och uppmuntran av sina föräldrar, 85 procent. Åtta procent anger att de inte får stöd och uppmuntran av föräldrarna. Svaren på dessa frågor bland Göteborgseleverna sätts nedan i relation till olika riskbeteenden.

Diagram 25. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som får eller inte får stöd och uppmuntran av föräldrarna. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

Andelen elever som intensivkonsumerar alkohol, har använt narkotika och tobak är i princip fördubblad bland de elever som inte tycker att de får stöd och uppmuntran jämfört med dem som får stöd och uppmuntran av föräldrarna. När det gäller skolk är det ännu större skillnad mellan grupperna. Resultaten stämmer väl med situationen bland eleverna i Västra Hisingen.

9.2.c Gränssättning

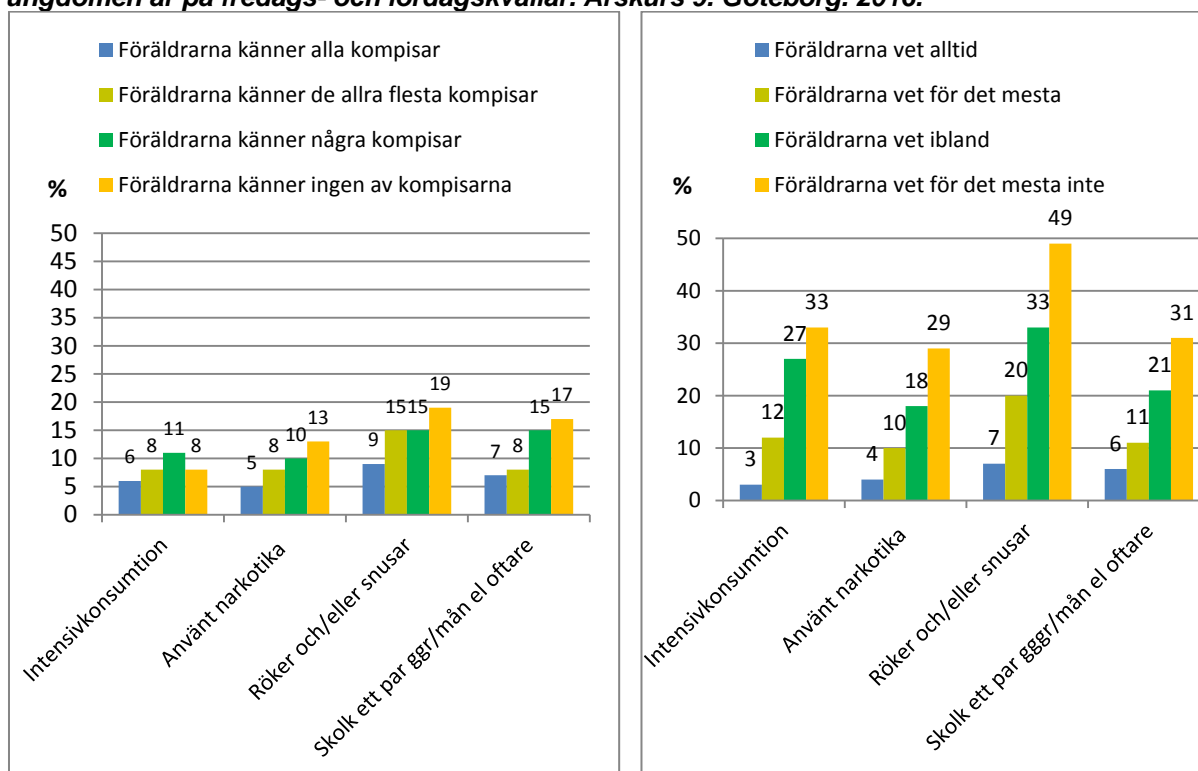
En viktig del i fostran är föräldrars förmåga att sätta gränser. I drogvaneundersökningen ställs också frågor som berör gränssättning. En god kommunikation i familjen hjälper föräldrar att få kunskap om vad ungdomarna gör på fritiden. Här får eleverna svara på om föräldrarna vet vilka kamraterna är och var ungdomen är på helgkvällar.

Överlag känner föräldrarna i Västra Hisingen till de allra flesta kompisarna som deras son eller dotter umgås med. Om svarsalternativen alla och de allra flesta kompisar slås samman blir andelen i stadsdelen 87 procent. Två procent, vilket innebär nio elever, svarar att föräldrarna inte känner till någon kompis.

Det vanligaste är att föräldrarna har kunskap om var ungdomarna befinner sig på fredags- och lördagskvällar. För Västra Hisingens del står de sammanslagna svarkategorierna *föräldrarna vet alltid* och *föräldrarna vet för det mesta* för 93 procent av eleverna.

Ovanstående stämmer väl med samtliga elever i Göteborg. Det syns också en viss ökning över åren gällande föräldrarnas kunskap om var ungdomen befinner sig på helgkvällarna. Det är ett tecken på att föräldrar idag har mer kontroll över vad ungdomarna gör och därmed kan förhindra eventuella riskbeteenden. Nedan redovisas för samtliga elever i Göteborg vilken betydelse denna kunskap hos föräldrarna har, när det gäller intensivkonsumtion av alkohol, narkotikaerfarenhet, tobak och skolk.

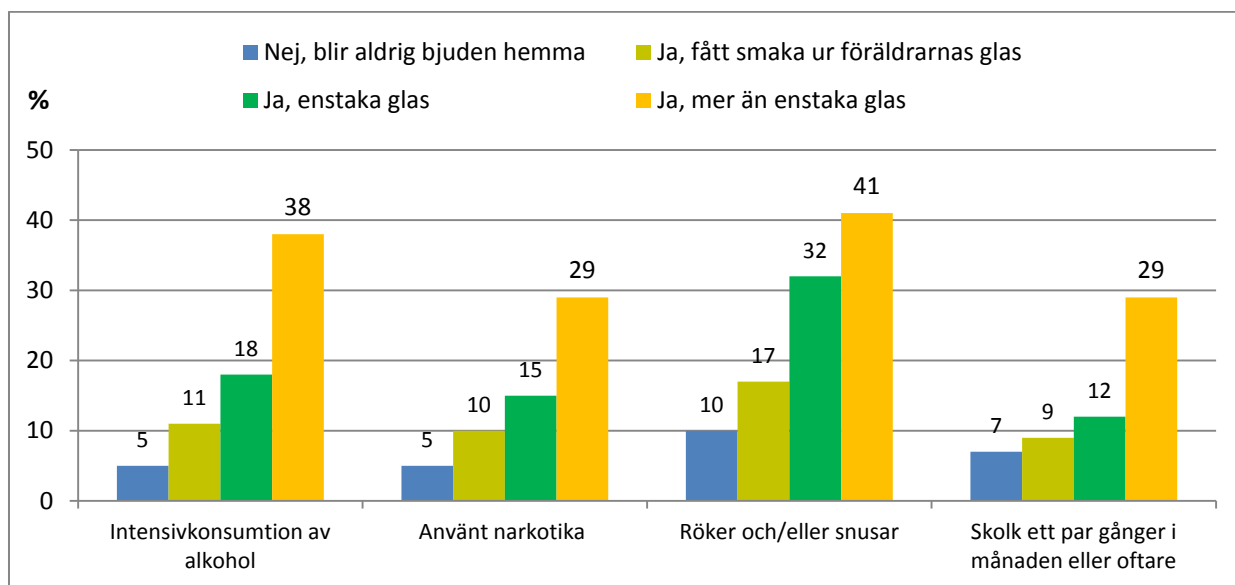
Diagram 26 och 27. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som har föräldrar som vet respektive inte vet vilka kompisar sonen eller dottern umgås med och var ungdomen är på fredags- och lördagskvällar. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

I elevgruppen som anger att föräldrarna inte känner till kompisarna är det i allmänhet en större andel som också anger olika riskbeteenden än där föräldrarna känner till vilka kompisarna är. Ju mindre vetskap föräldrarna har om var ungdomen befinner sig på helgkvällar ju större andel intensivkonsumerar alkohol, har använt narkotika, röker/snusar och skolkar.

Som tidigare har nämnts visar drogvanundersökningar att ungdomar som bjuds på alkohol av sina föräldrar dricker mer än ungdomar som har föräldrar som är restriktiva när det gäller ungdomsdrickande. Likaså har andra riskbeteenden, som att ha använt narkotika, rökning och skolk, varit vanligare bland de elever där föräldrarna är mer tillåtande när det gäller alkohol. I Västra Hisingen är det som tidigare nämnts sex procent av eleverna i årskurs 9 som anger att de får enstaka glas eller mer av föräldrarna. I diagrammet nedan tas samtliga elever i Göteborg som underlag för att visa sambandet mellan föräldrarnas bjudvanor och andra riskbeteenden.

Diagram 28. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som har blivit bjudna respektive inte bjudna på alkohol av föräldrarna. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

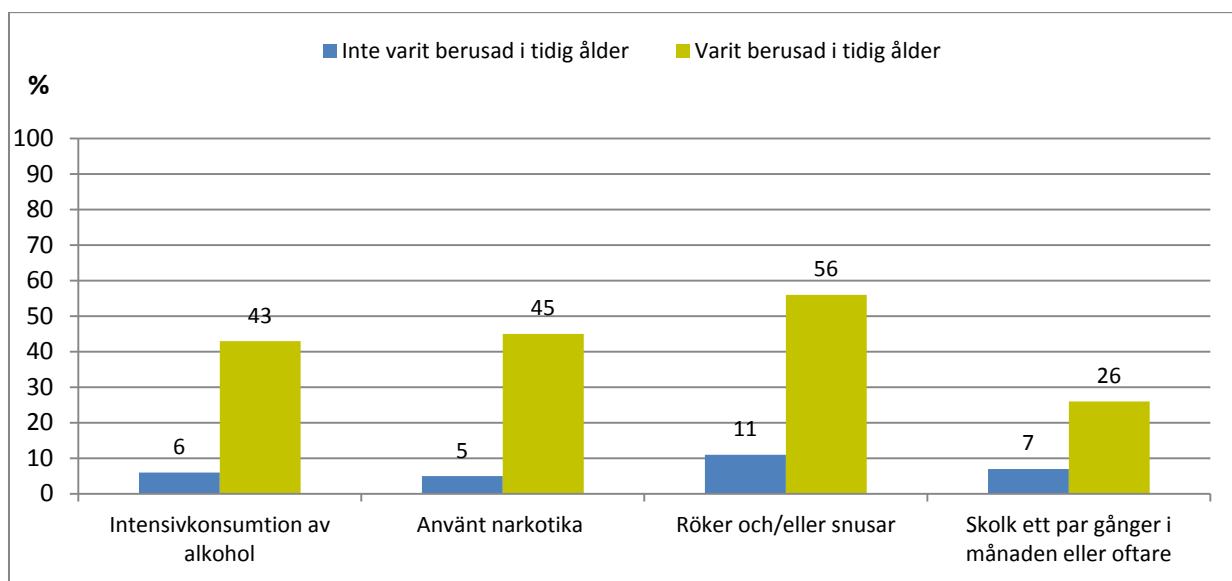

Intensivkonsumtionen av alkohol ökar successivt ju mer tillåtande föräldrarna är med att bjuda på alkohol hemma. Om elevgruppen som får mer än enstaka glas jämförs med gruppen som aldrig blir bjuden på alkohol hemma är andelen nästan åtta gånger större när det gäller intensivkonsumtion av alkohol. Det är sex gånger större andel som har använt narkotika, fyra gånger större andel som röker/snusar och skolkar jämfört med dem som inte blir bjudna på alkohol av föräldrarna. Situationen bland eleverna i Västra Hisingen är liknande. Påpekas bör att det till antalet inte handlar om så många elever i gruppen som blir bjudna på alkohol i mer än enstaka glas.

9.2.d Tidig berusningsdebut är en riskfaktor

Även om färre ungdomar de senaste åren berusar sig tidigt är det viktigt att uppmärksamma att en tidig berusningsdebut är en riskfaktor. Gränsen i CANs mätningarna för tidig berusning är 13 år eller yngre. Som tidigare nämnts är det cirka tre procent av eleverna i årskurs 9 i Västra Hisingen och fyra procent totalt i Göteborg som har varit berusade vid 13 år eller tidigare. Här har tidig berusningsdebut för samtliga Göteborgselever satts i relation till de tidigare nämnda riskbeteendena.

Diagram 29. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som berusat sig första gången vid 13 år eller yngre jämfört med dem som inte har en tidig alkoholdebut. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

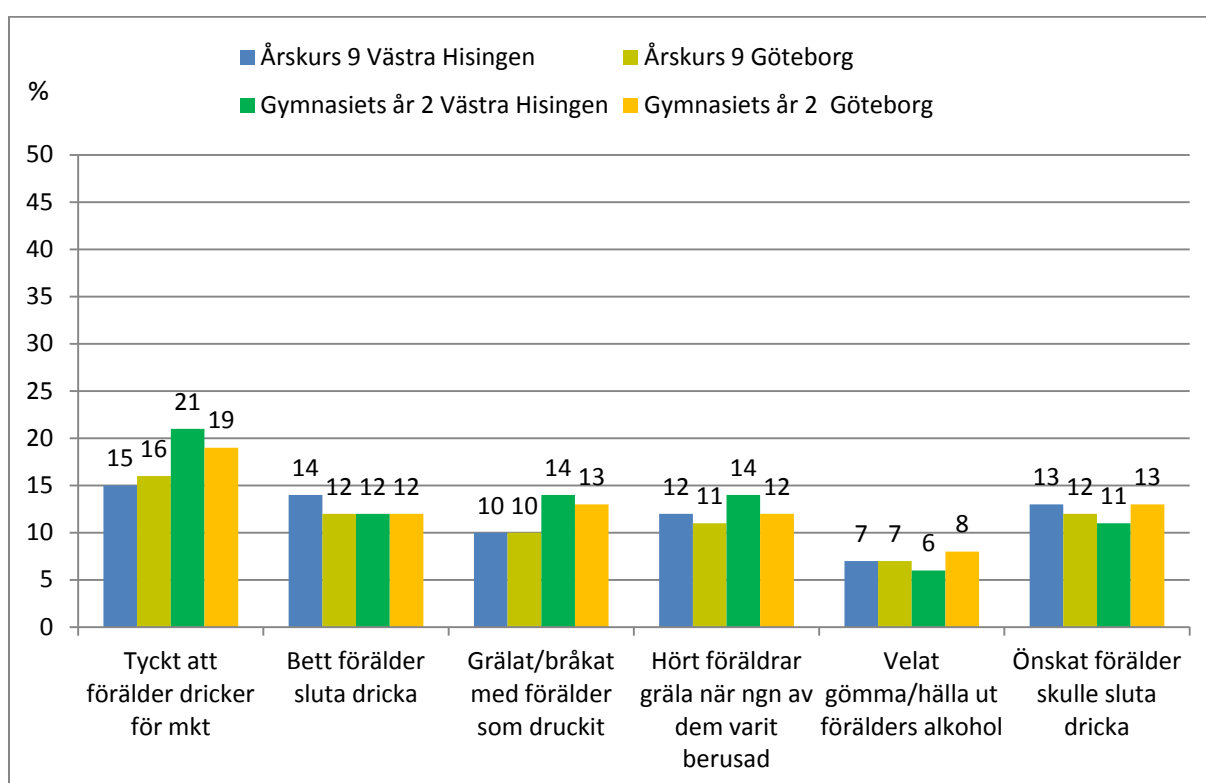

Bland eleverna som berusat sig tidigt syns ett tydligt samband med andra riskbeteenden. I den gruppen är det sju gånger större andel elever som intensivkonsumerar alkohol, nio gånger större andel som har använt narkotika, fem gånger större andel som använder tobak och nästan fyra gånger större andel som skolkar jämfört med dem som inte har en tidig alkoholdebut vid 13 år eller yngre. I Västra Hisingen syns på samma sätt sambandet mellan tidig berusningsdebut och olika riskbeteenden.

9.2.e Alkoholbruk i familjen

I familjen överförs en mängd kulturella mönster som attityder, förväntningar och normer bland annat kring alkohol och droger. Förutom den påverkan på närvaro och närhet i föräldraskapet som alkoholbruk kan innebära, är föräldrarna den viktigaste förebilden för sina barn. Föräldrarnas eget beteende i förhållande till alkohol och droger påverkar hur deras barn och ungdomar hanterar detta. I litteratur och forskning kan man till exempel se ett samband mellan föräldrarnas eget alkoholbruk och barnens (Andreasson S. (red.) 2008 *Narkotikan i Sverige: Metoder för förebyggande arbete*). I drogvaneundersökningen får eleverna svara på några frågor om sina föräldrar och alkohol. Nedan redovisas elevernas svar i både årskurs 9 och i gymnasiet år 2 i Västra Hisingen jämfört med hela staden.

Diagram 30. Andelen elever som anger olika konsekvenser av föräldrarnas alkoholbruk. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

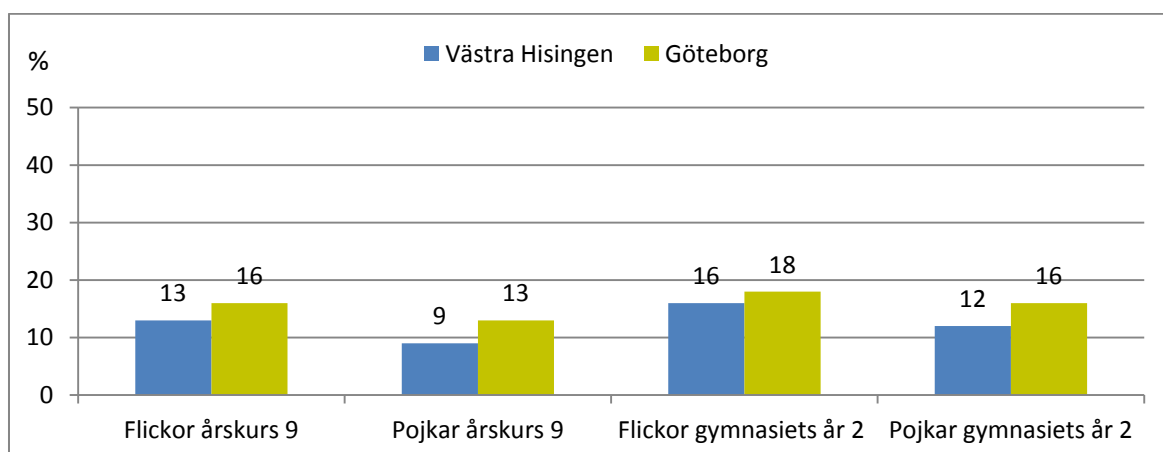

Vid en jämförelse mellan ungdomarna i Västra Hisingen och genomsnittet för Göteborg är svaren relativt överensstämmande på de flesta frågorna om alkoholbruk bland föräldrarna, både i grundskolan och i gymnasiet. Det är cirka en femtedel av elever i gymnasiet år 2 i Västra Hisingen som tycker att föräldrarna dricker för mycket. Det är i samma grupp 14 procent som grälat eller bråkat med sina föräldrar när dessa druckit alkohol. När flickors och pojkars svar jämförs med varandra är det genomgående en större andel flickor som anger problem med föräldrarnas alkoholbruk både i Västra Hisingen och för hela staden.

9.2.f Våld i familjen

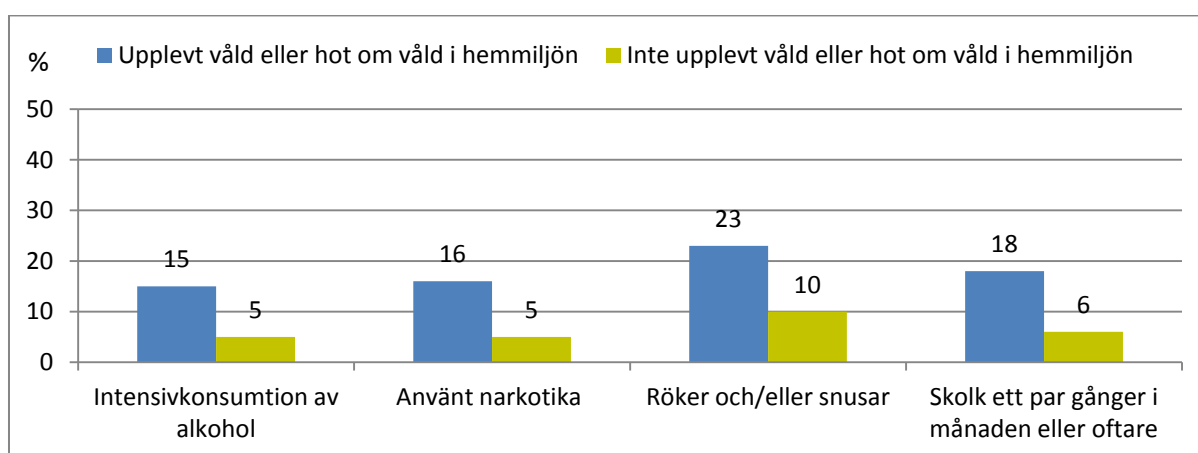
Familjeförhållanden som innebär belastningar på föräldrarna och påverkar deras ork och möjlighet i föräldraskapet har betydelse för barns utveckling. Barn som är uppfostrade i familjer med mycket konflikter har visat sig ha en större risk att utveckla olika normbrytande beteenden (Andershed, H. & Andershed, A.-K. *Normbrytande beteende i barndomen*). Här redovisas elevernas svar i Västra Hisingen och totalt i Göteborg på frågan om de upplevt våld eller hot om våld i sin hemmiljö.

Diagram 31. Andelen elever som anger att de upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön en eller flera gånger. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen och Göteborg. 2016.

Om flickorna och pojkarna i Västra Hisingen räknas samman blir det 11 procent bland eleverna i årskurs 9 och 14 procent i gymnasiets år 2 som anger att de upplevt våld eller hot om våld i hemmet. I båda årskurserna är andelen bland flickorna högre än bland pojkarna. Till antalet blir det 31 flickor och 20 pojkar som uppger detta i årskurs 9 i Västra Hisingen. I gymnasiets år 2 är det också till antalet 31 flickor medan det är 19 pojkar. Nedan sätts Göteborgselevernans svar i relation till olika riskbeteenden.

Diagram 32. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som anger att de upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön jämfört med dem som inte gjort det. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

I gruppen elever som upplevt våld eller hot om våld i hemmiljön återfinns i större utsträckning också elever som intensivkonsumerar alkohol, har narkotikaerfarenhet, använder tobak och skolkar. Liknande samband finns i Västra Hisingen även om det handlar om få elever.

9.3 Skolan

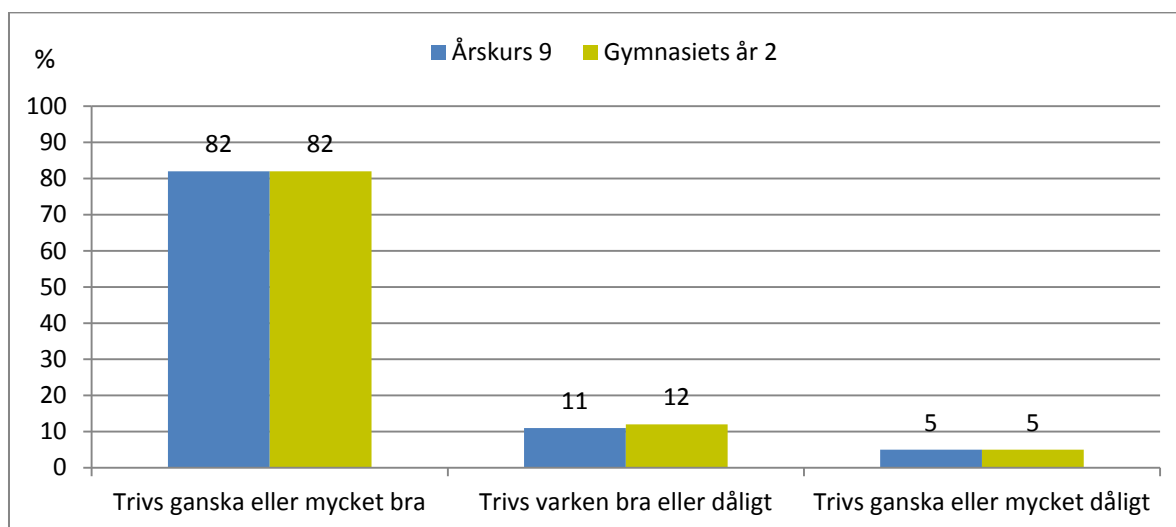
Skolan kan utgöra en stark skyddsfaktor för barns och ungdomars psykiska och sociala utveckling. Skolans lärande kärnuppdrag och det förebyggande arbetet samspelar och förstärker varandra. Skolans främsta möjlighet att påverka ungdomar när det gäller tobak, alkohol och droger är genom att skapa ett gott skolklimat och en god lärandemiljö så att eleverna trivs i skolan. De som misslyckas i skolan löper större risk att hamna utanför och använda droger. Regelbundet skolk är starkt kopplat till skolmisslyckanden. God struktur, trygg inlärningsmiljö fri från mobbning, engagerade lärare som uppmärksammar eleverna för positiva handlingar och föräldrar som involveras i skolarbetet är alla exempel på skyddande faktorer. Elevernas svar i drogvanundersökningen 2016 visar på tydliga samband mellan risk- och skyddsfaktorer i skolan och förekomst av olika riskbeteenden.

I det följande avsnittet om skolan redovisas i Västra Hisingen elevernas svar när det handlar om frekvensen men inte i sambandsdiagrammen med olika riskfaktorer. Förhållandet mellan risk- och skyddsfaktorer och riskbeteenden bland eleverna i stadsdelen stämmer väl överens med hur det ser ut för alla elever i Göteborg men antalet blir för litet för att kunna redovisas.

9.3.a Trivsel i skolan

Begreppet skoltrivsel innefattar elevens hela skolsituation, även umgänget med kamraterna på rasterna. I diagrammet nedan visas hur eleverna svarar på frågan om trivsel i skolan.

Diagram 33. Andelen elever som trivs bra respektive dåligt i skolan. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2016.

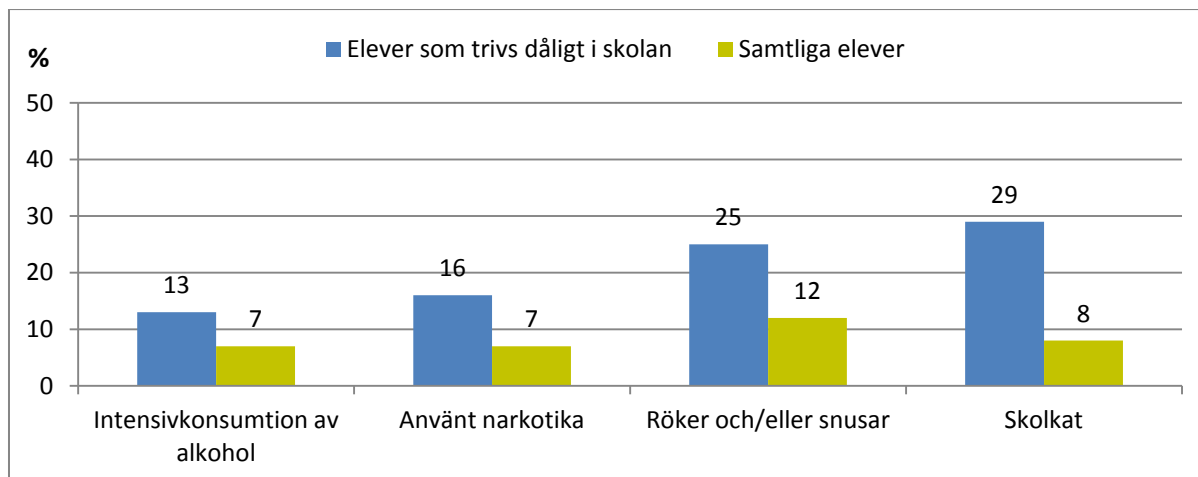

En klar majoritet av eleverna i Västra Hisingen trivs bra i skolan. Över 80 procent både i grundskolan och i gymnasiet trivs ganska eller mycket bra, medan fem procent i båda åldersgrupperna anger att de trivs ganska eller mycket dåligt i skolan. Den senare gruppen utgörs av 25 elever i årskurs 9 och 19 elever i gymnasiets år 2. Det stämmer väl överens med resultaten bland eleverna i hela Göteborg. Det är i Västra Hisingen fler flickor än pojkar som menar att de trivs dåligt, framförallt i grundskolan.

Inom skolforskningen är det numera självklart att ett gott skolklimat ger skolan bättre förutsättningar för att lyckas med sitt uppdrag att förmedla kunskap. Elever som trivs och har framgång i skolan löper dessutom mindre risk för att utveckla olika typer av problem.

Nedan har skoltrivseln för samtliga elever i årskurs 9 i Göteborg satts i relation till olika riskbeteenden: intensivkonsumtion av alkohol, använt narkotika, röker och/eller snusar och skolkat ett par gånger i månaden eller oftare.

Diagram 34. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som trivs ganska eller mycket dåligt i skolan jämfört med samtliga elever. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

Bland eleverna i årskurs 9 är andelen som intensivkonsumerar, röker/snusar och har narkotikaerfarenhet i princip dubbelt så stor i gruppen som trivs dåligt i skolan jämfört med samtliga elever. När det gäller regelbundet skolk blir det nästan fyra gånger så stor andel i gruppen med dålig skoltrivsel jämfört med alla elever. Liknande resultat fås om jämförelsen görs enbart bland eleverna i Västra Hisingen.

9.3.b Skolk

Regelbundet skolk är en riskfaktor som i olika undersökningar visar på starkt samband med andra riskbeteenden och skolmisslyckande. Upprepat skolk måste ses som en larmsignal och insatser för att motverka skolk är viktiga förebyggande åtgärder. Många skolor har på senare år goda erfarenheter av att göra insatser för att öka skolnärvaron och tidigt fånga upp skolkande barn och ungdomar. I nedanstående diagram ges en bild av hur skolket bland eleverna i Västra Hisingen har förändrats mellan undersökningarna 2007 och 2016. Gränsen för regelbundet skolk dras här vid 2-3 gånger i månaden eller oftare.

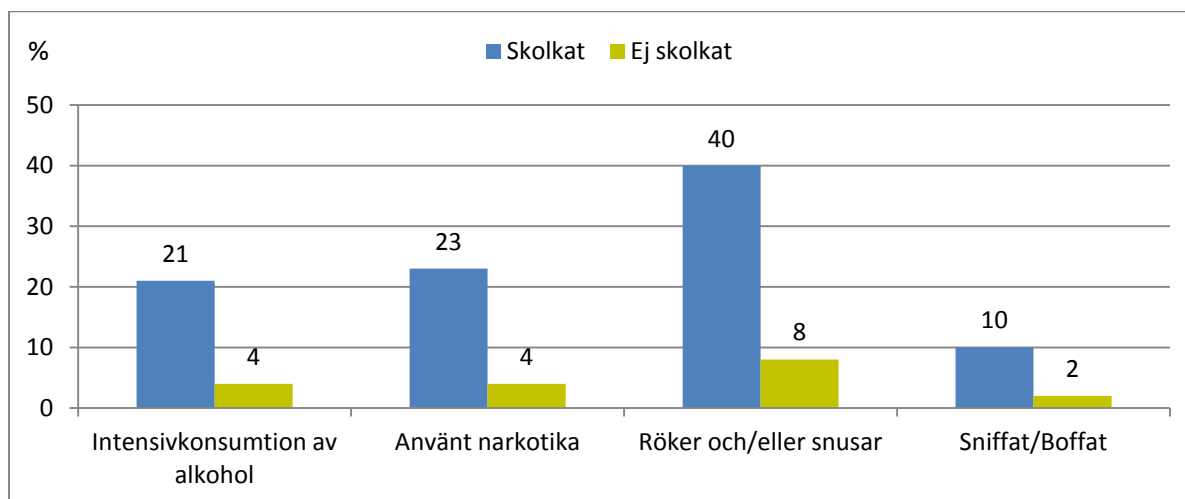
Tabell 14. Andelen elever som uppger att de skolkar ett par gånger i månaden eller oftare efter kön. Årskurs 9 och gymnasiets år 2. Västra Hisingen. 2007 – 2016. Genomsnittet för Göteborg redovisas inom parentes.

	Årskurs 9		Gymnasiets år 2	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
2007	17 (17)	21 (14)	32 (31)	34 (32)
2010	14 (15)	10 (12)	25 (28)	25 (26)
2013	14 (11)	10 (9)	18 (17)	18 (17)
2016	7 (10)	6 (6)	23 (20)	16 (14)

Både i årskurs 9 och i gymnasiet år 2 har andelen elever boendes i Västra Hisingen som skolkat minskat successivt sedan 2007. Framförallt i grundskolan har skolkat minskat till cirka en tredjedel i senaste undersökningen, där det totalt är det sju procent i årskurs 9. I gymnasiet år 2 är det cirka 21 procent när flickor och pojkar räknas samman. I Västra Hisingen är det 2016 fler flickor än pojkar som skolkat regelbundet i gymnasiet, men ingen större skillnad i grundskolan. Antalet elever i årskurs 9 i Västra Hisingen som uppger att de skolkat regelbundet utgörs av 34 elever och i gymnasiet år 2 av 80 elever.

Sambanden mellan skolk och andra riskbeteenden har ofta beskrivits inom forskningen (Andreasson S. (red.) 2008 *Narkotikan i Sverige*). Om en skola har många skolkande elever är det ofta ett tecken på att elever inte trivs och att det finns problem, till exempel med droger. Nedan har skolk ett par gånger i månaden eller oftare satts i relation till olika riskbeteenden bland samtliga elever i Göteborg.

Diagram 35. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som skolkat ett par gånger i månaden jämfört med dem som inte skolkat. Årskurs 9. Göteborg. 2016.

I grundskolan finns ett tydligt samband mellan skolk och andra riskbeteenden. Bland de elever i årskurs 9 som skolkat regelbundet är andelen i princip fem gånger större när det gäller riskbeteenden som att intensivkonsumera alkohol, använda tobak och ha erfarenhet av narkotika och sniffning jämfört med dem som inte skolkat. Även i gymnasiet år 2 syns liknande samband mellan skolk och andra riskbeteenden. I Västra Hisingen finns också detta samband trots ett litet antal elever.

9.3.c Mobbning

Skolverkets definition av mobbning är *en form av kränkande behandling eller trakasserier som innebär en upprepade negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar en annan skada eller obehag*. Den vanligaste typen av kränkningar är att uppleva sig oskyldigt anklagad eller att andra elever visar sitt avståndstagande genom att retas, viska och skämta. Att bli slagen eller knuffad är också en kränkning. Förskolan och skolan har ett stort ansvar för att barn och elever inte ska bli kränkta och man har skyldighet att agera när det sker.

Arbetet mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling är komplext. Skolpersonal behöver kunskaper om hur problemen uppstår och hur de kan motverkas. I Skolverkets allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling förklaras hur skolor kan arbeta för att främja likabehandling, förebygga och upptäcka kränkningar och bygga rutiner för att åtgärda de kränkningar som ändå sker. I drogvaneundersökningarna har gränsen för mobbning dragits vid att det ska ha skett 2-3 gånger i månaden eller oftare, en frekvens som utgör en gängse beskrivning av mobbning.

I Västra Hisingen är det i årskurs 9 fyra procent av flickorna och två procent av pojkarna som uppger att de blivit mobbade, vilket till antalet utgör nio flickor och fyra pojkar. I gymnasiet är det färre som uppger att de är utsatta för mobbning, en och en halv procent bland flickorna och tre procent bland pojkarna. När det gäller alla Göteborgseleverna så har andelen som uppger att de blivit mobbade varit relativt stabil under de senaste åren, men en liten ökning syns i grundskolan sedan den förra undersökningen 2013. Det är generellt fler som är utsatta för mobbning i grundskolan än i gymnasiet. I hela Göteborg är det i senaste undersökningen knappt fyra procent i årskurs 9 som uppger att de blivit mobbade. I gymnasiets år 2 är det två procent.

När det handlar om att ha mobbat någon annan är det i Västra Hisingen till antalet sex elever i årskurs 9 som uppger detta, men ingen elev i gymnasiets år 2. Bland Göteborgseleverna totalt blir det tydliga könsskillnader när det gäller att ha mobbat någon annan, fler pojkar än flickor både i grundskolan och i gymnasiet uppger det. I 2016 års undersökning är det i årskurs 9 totalt två procent och i gymnasiets år 2 är det drygt en procent som anger att de mobbat någon.

9.3.d Grundskolor belägna inom stadsdelen Västra Hisingen

Hittills i rapporten har redovisningen gällt ungdomar boendes i stadsdelen Västra Hisingen oavsett var de går i skolan. Drogvaneundersökningens resultat kan också redovisas per skola. Då är underlaget de elever som går i skolan oavsett boendeort. I tabellen nedan finns sammanfattat svaren på några frågor på skolnivå. Andelarna anges i procent av samtliga svarande elever i årskurs 9 i respektive skola. Även antalet svarande elever på varje skola anges i tabellen. CAN har en gräns vid 40 inskrivna elever i skolan för att av etiska och statistiska skäl redovisa på skolnivå. Längst ner i tabellen görs en jämförelse med samtliga elever i Göteborgs grundskolor.

I tabellen är frågan om alkohol det senaste året ställd på följande sätt; Har du någon gång druckit alkohol under de senaste 12 månaderna? Måttet intensivkonsumtion innebär att man vid ett och samma tillfälle, minst en gång i månaden, dricker en viss mängd alkohol, som motsvarar 25 cl sprit, en flaska vin, fyra stora starköl eller starkcider eller sex stora öl med 3,5 % alkohol. Att ha blivit bjuden på alkohol av föräldrarna under det senaste året handlar om enstaka glas eller flera. Använt narkotika och använt cannabis har ingen 12-månadersgräns, utan frågan gäller om eleven använt någon gång i livet. Tobakskonsumtion omfattar både daglig rökning och snusning liksom tillfällig användning det senaste året. Skolk innebär i det här fallet 2-3 gånger per månad eller oftare.

Tabell 15. Andelen elever med olika riskbeteenden i skolorna i Västra Hisingen i årskurs 9. Anges i procent av samtliga svarande elever i årskurs 9 i respektive skola.

Skola	Druckit alkohol senaste året	Intensivkonsumtion av alkohol senaste året	Föräldrar har bjudit på alkohol senaste året	Använt narkotika någon gång	Använt cannabis någon gång	Tobakskonsumtion	Skolk 2-3 ggr/mån eller mer
Jättestensskolan 38 elever	26 %	3 %	8 %	0 %	0 %	5 %	8 %
Nordlyckeskolan 116 elever	28 %	2 %	3 %	1 %	1 %	4 %	5 %
Ryaskolan 29 elever	31 %	0 %	3 %	0 %	0 %	0 %	3 %
Sjumilaskolan 35 elever	0 %	0 %	0 %	6 %	3 %	9 %	17 %
Svartedalsskolan 37 elever	8 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	14 %
Torslandaskolan 85 elever	35 %	11 %	11 %	12 %	8 %	15 %	5 %
Trulsegårdsskolan 129 elever	28 %	4 %	3 %	2 %	1 %	5 %	5 %
Grundskolor i Göteborg 3 714 elever	35 %	7 %	6 %	6 %	6 %	12 %	8 %

I Jättestensskolan, Ryaskolan, Sjumilaskolan och Svartedalsskolan är beräkningarna gjorda på ett mycket litet antal svarande elever, cirka ett 30-tal i varje skola. Procentandelarna blir därför osäkra och handlar i flera fall om att inga eller enstaka elever uppger ett riskbeteende. I den ursprungliga stadsdelen Torslanda är däremot skolorna större och har fler svarande elever. Av dessa skolor har Nordlyckeskolan och Trulsegårdsskolan en liten andel elever som uppger att de berusningsdricker alkohol, har narkotikaerfarenhet eller använder tobak. De ligger under genomsnittet för stadens grundskolor. Torslandaskolans elever ligger lite över nivån för alla eleverna i Göteborg.

Sammanfattning och analys

Sjunkande tobaks- och alkoholkonsumtion i Västra Hisingen

Andelen alkoholkonsumenter bland eleverna i årskurs 9 i Västra Hisingen har mer än halverats sedan 2007 och är nu 27 procent. I gymnasiets år 2 har det skett en minskning med 16 procentenheter till 69 procent. I 2016 års undersökning är det fyra procent av eleverna i årskurs 9 i Västra Hisingen som berusningsdricker alkohol minst en gång i månaden, nästan en åttondel jämfört med 2007. Det är något under genomsnittet för staden. Även andelen elever med tidig berusningsdebut, 13 år eller yngre, har väsentligt minskat. I gymnasiets år 2 har intensivkonsumtionen minskat sedan 2007 från 45 till 26 procent. I Västra Hisingen syns ingen skillnad när det gäller intensivkonsumtionen hos flickor och pojkar. I folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* visas att gruppen unga vuxna mellan 16 – 29 år ligger på samma nivå, 27 procent har en riskabel alkoholkonsumtion.

Överlag får den sjunkande konsumtionen till följd att negativa konsekvenser i samband med alkoholdrickande minskar. Men det är fortfarande relativt många elever som uppger att de varit med om negativa händelser i samband med alkoholdrickande, såsom att ha skadat sig, råkat i slagsmål, åkt med någon som kört berusad eller haft sex man ångrar.

Över en fjärdedel av gymnasieeleverna i Västra Hisingen uppger att de blir bjudna på alkohol av föräldrarna, vilket stämmer med situationen för alla elever i Göteborg. Resultaten från undersökningen *Hälsa på lika villkor* visar att andelen i föräldragenerationen som har en riskabel alkoholkonsumtion är 12 procent, något över genomsnittet för staden.

Tobaksanvändningen i Västra Hisingen har sjunkit sedan drogvaneundersökningarna startade. Framförallt bland de yngre eleverna har andelen som röker frekvent, det vill säga dagligen eller nästan dagligen kraftigt minskat, från 12 till 2 procent. I gymnasiet i Västra Hisingen är det nio procent av eleverna som anger att de röker frekvent. Det är i båda åldersgrupperna cirka dubbelt så många flickor som pojkar som röker frekvent. När det gäller sporadisk rökning, som handlar om på fest eller ibland har könsskillnaderna utjämnats. Andelen elever som röker då och då är fem procent i grundskolan och 16 procent i gymnasiets år 2. Det ligger i nivå med genomsnittet för hela staden.

Andelen pojkar i Västra Hisingen som snusar dagligen eller nästan dagligen i årskurs 9 har kraftigt sjunkit. Snusningen bland pojkarna i gymnasiets år 2 är 13 procent, vilket är en ökning sedan förra undersökningen. Ytterligare nio procent av pojkarna i gymnasiet snusar sporadiskt. Snusningen bland flickorna handlar om några enstaka elever i gymnasiet, ingen i grundskolan. Många elever har testat e-cigarett någon gång men andelen som använt vattenpipa har minskat sedan 2010.

Den gynnsamma utvecklingen när det gäller ungdomars alkoholdrickande och tobakskonsumtion beror förmodligen på flera olika faktorer. Utöver att föräldrarna är mer restriktiva så syns en ungdomstrend med mer umgänge via sociala medier och dataspelande, som innebär att ungdomarna är mer hemma. Samtidigt flyttar ungdomar senare hemifrån idag än tidigare. Det förebyggande arbetet har också haft mycket fokus på unga med olika insatser de senaste åren. Man bör dock uppmärksamma att i Västra Hisingen ökar andelen elever som berusningsdricker mer än sex gånger mellan årskurs 9 och gymnasiets år 2.

Narkotika – Cannabis

I Västra Hisingen har andelen med narkotikaerfarenhet i årskurs 9 sjunkit från tio till fyra procent sedan 2007. Andelen gymnasieelever i stadsdelen som någon gång använt narkotika är 21 procent. Den nivån har varit oförändrad sedan 2010, vilket i princip stämmer överens med genomsnittet för hela Göteborg. Framförallt i gymnasiet är det i större utsträckning pojkarna än flickorna som använt narkotika. Det vanligaste sättet att få tag på narkotika är via en kompis. Cannabis är den dominerande drogen, få elever har använt något annat preparat. Användningen av spice har kraftigt minskat sedan förra undersökningen 2013. I folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* visas att i hela åldersgruppen mellan 16 och 29 år är andelen som någon gång använt narkotika/cannabis i Västra Hisingen mer än en fjärdedel, betydligt fler män än kvinnor.

Forskningen är entydig om de risker och skador som cannabisrökning innebär, särskilt för ungdomar som fortfarande utvecklas. En högre THC-halt ger idag en betydligt kraftfullare drog jämfört med förr. Vid regelbunden cannabisanvändning blir de intellektuella förmågorna försämrade och psykisk mognad, relationer och studieresultat påverkas.

Det finns en tydlig koppling mellan att använda cannabis och röka tobak och dricka sig berusad. Cannabisanvändarna har också startat tidigare med alkohol än de elever som inte använt cannabis. Enligt forskning vet vi idag att ungdomar som startar tidigt med tobak och alkohol löper en ökad risk för att utveckla ett beroende av droger. Den kraftiga ökningen i andelarna som använt cannabis mellan 15 och 17 år som sker i Västra Hisingen liksom i staden som helhet, visar hur angeläget det är att tidigt sätta in åtgärder och insatser.

I studien *Hälsa på lika villkor* uppger 13 procent i föräldragruppen att de har narkotikaerfarenhet, vilket är under genomsnittet för staden. Vi vet att när det gäller alkohol har föräldrarnas inställning stor betydelse när det gäller ungdomars drickande, vilket borde gälla även för cannabisanvändning. Om föräldrar har mer kunskap om cannabis och dess skadeverkningar och på ett tydligt sätt tar ställning emot cannabisanvändning bör detta ha inverkan på ungdomarnas faktiska användning. När ungdomar intervjuas i fokusgrupper uppger de ofta att det största skälet till att avstå från alkohol och droger är att de inte vill göra sina föräldrar besvikna. De allra flesta föräldrar tar tydlig ställning mot cannabis och andra droger.

En annan anledning till varför ungdomar börjar använda cannabis kan vara om man umgås i gäng eller lösare grupperingar av ungdomar som har en positiv inställning till cannabis. I drogvaneundersökningen visas att inställningen till risken med att använda cannabis verka ha förändrats över tid. Framförallt i gymnasiet och bland pojkarna är det fler elever som tror att det är ingen eller liten risk att använda cannabis ett par gånger. I Västra Hisingen är det bland gymnasiepojkarna över hälften som tror att det är ofarligt att använda cannabis ett par gånger. Denna utveckling märks inte i årskurs 9 i stadsdelen.

Var tionde elev i årskurs 9 och en tredjedel i gymnasiets år 2 i Västra Hisingen menar att de kan få tag i narkotika inom 24 timmar och många har erbjudits att prova eller köpa droger. Det visar i vilken utsträckning det finns i ungdomarnas miljöer. I en stadsdel eller i ett område kan det utvecklas starka normer bland ungdomsgrupperna som kan gynna cannabisanvändning. Ju fler ungdomar som använder cannabis, desto fler signaler sänds till de som är ännu yngre att detta är normen i området, det som ungdomar gör. Äldre ungdomar fungerar som förebilder och om attityden samtidigt är att drogen inte är speciellt farlig lockas lättare de yngre att pröva. I ett område med hög cannabisanvändning blir på så sätt graden av cannabisanvändning en riskfaktor i sig. Det är också sannolikt att cannabis blir mer lättillgängligt.

Det är dock svårt att avgöra om föräldrars tillåtande synsätt när det gäller ungdomarnas droganvändning, drogpositiv attityd i ungdomsgång eller stor tillgänglighet har störst påverkan på ungdomarna. Förmodligen är det flera orsaker som samverkar.

Tidigt stöd i familjen

De viktigaste skyddsfaktorerna även när det gäller droganvändning handlar om anknytningen och föräldrarnas förmåga att sätta gränser. En varm och god relation och omtanke i familjen är det som hjälper ett barn att i sin tur utvecklas till en vuxen som klarar att skapa goda relationer till andra människor. Föräldrar och barn behöver uppmuntras till att göra saker tillsammans som stärker samhörigheten i familjen. Barn och ungdomar behöver få positiv bekräftelse och uppmuntran av föräldrarna för att stärka självförtroendet. Hur föräldrarnas stöd ser ut är självklart mycket viktigt också för skolarbetet.

Föräldrar behöver också ge sin tonåring trygg struktur och tydliga ramar. I droganeundersökningen visas att bland de ungdomar som aldrig använt cannabis är det en större andel av föräldrarna som vet var ungdomarna befinner sig på helgkvällar eller vilka de är tillsammans med jämfört med ungdomarna som använt cannabis. Förväntningarna på tonåringen ska vara tydliga och uttalade. Föräldrar behöver ha en god insyn i vad tonåringar gör utanför hemmet. Om relationen präglas av tillit kan föräldrarna få denna insyn genom att ungdomarna själva berättar.

Skolan

En övervägande majoritet av eleverna i Västra Hisingen svarar att de trivs i skolan. Men de som använt cannabis uppger oftare att de inte trivs och att de skolkat någon gång i månaden eller oftare. Kopplingen mellan att använda alkohol och andra droger och att skolka är stark, vilket underbyggs i forskning på området. Men skolkvaron har ökat då många skolor arbetar aktivt med att minska skolk.

Skolans kärnuppdrag betraktas som den viktigaste drogförebyggande insatsen. Om en elev klarar sin skolgång på ett framgångsrikt sätt innebär detta bättre kompetenser på många områden. Det ger stärkt självförtroende och ökad tro på att man klarar svårare uppgifter. Förmågan att fatta egna beslut och klara av att stå emot gruppträck ökar. Engagerade lärare med hög tilltro till elevernas förmågor är oerhört viktiga.

Skillnaden är stor när det gäller droganvändning både mellan stadsdelarna och mellan skolorna. I stadsdelar med bättre socioekonomi finns oftast en större andel ungdomar som använt alkohol och droger. Då skillnaden är stor mellan olika skolor verkar det bland elevgrupper skapas olika normer runt alkohol- och droganvändning. Som exempel kan nämnas att bland gymnasierna i Göteborg varierar andelen som intensivkonsumerar alkohol mellan 4 och 77 procent. Där ligger också variationen när det gäller att någon gång ha använt cannabis mellan 0 och 47 procent. Det betyder att universella insatser bland alla unga behöver kompletteras med extra insatser i de skolor där eleverna har hög användning. Ett tydligt utvecklingsområde är att få till stånd ett mer systematiskt arbete mot droganvändning i de "riskskolorna". I skolor med en hög droganvändning är det extra viktigt att det skapas en tydlig drogpolicy och en handlingsplan med vilka insatser som är lämpliga i ett systematiskt drogförebyggande arbete.

CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

- CAN grundades 1901 och är en ideell förening med 47 medlemsorganisationer.
- CAN har till uppgift att sprida information om alkohol och andra droger, bland annat genom rapporter och webbsidor.
- CAN har sedan 1971 genomfört årliga undersökningar av skolelevers drogvanor i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiet år 2. Nationella skolrapporter ges ut varje år.
- Syftet är att belysa utvecklingen av elevernas drogvanor över tid och att jämföra grupper och regioner med varandra.
- CAN anordnar kurser, konferenser och ger ut tidskriften Alkohol & Narkotika.

Mer information fås via www.can.se, www.drugsmart.com

Kunskapskällar'n, Göteborg

- Göteborgs Stads kompetenscentrum för frågor som rör alkohol, narkotika, dopning och tobak.
- Erbjuder kompetenshöjande utbildningar och konsultation till personal i Göteborg
- Bedriver projekt, bevakar aktuell forskning samt genomför studier och kartläggningar
- Webbsida med information om olika droger och lästips inom preventions- och missbruksområdet

Mer information fås via <http://socialutveckling.goteborg.se/team/kunskapskallarn>

Denna rapport är framtagen vid Kunskapskällar'n, Social resursförvaltning. Allt material runt denna och tidigare drogvaneundersökningar i Göteborg finns på Kunskapskällar'ns webbsida. Har du frågor runt drogvaneundersökningen, ta kontakt med utvecklingsledare

Ulla Kungur

Telefon: 031 – 367 93 26

[e-post: ulla.kungur@socialresurs.goteborg.se](mailto:ulla.kungur@socialresurs.goteborg.se)

Litteraturlista

- Englund A (red.) (2016) *Skolelevers drogvanor 2016*. CAN rapport 161 Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Englund A (red.) (2014). *Skolelevers drogvanor 2014*. CAN rapport nr 146. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Gripe I (2013). *Så görs CAN:s skolundersökning. En genomgång av praktiskt genomförande och metodologi*. Rapport nr 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Gripe I (red.) (2013). *Skolelevers drogvanor 2013*. CAN rapport nr 139. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
- Gripe I (red.) (2015). *Skolelevers drogvanor 2015*. CAN rapport nr 154. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Kungur U. 2016. *Skolelevers drogvanor Göteborg 2016*. Rapport 2016:1. Social resursförvaltning, Göteborgs Stad.
- Andreasson S. (red.) 2008 *Narkotikan i Sverige: Metoder för förebyggande arbete. En kunskapsöversikt*. Statens folkhälsoinstitut, Östersund. Rapport 2008:23
- Andreasson S. 2003. (red.) Den svenska supen i det nya Europa. *Nya villkor för alkoholprevention: En kunskapsöversikt*. Statens folkhälsoinstitut, Östersund. Rapport 2002:11
- Andershed, H. & Andershed, A.-K. *Normbrytande beteende i barndomen*. Stockholm: Gothia förlag. 2005
- Meier, M.H. m.fl. 2012. *Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 40, 2557 – 2664.

Länkar

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
<http://can.se/Undersokningar/Skolelevers-drogvanor1/>

The 2015 ESPAD report
<http://www.espad.org/>

Social utveckling, Kunskapskällar'n
<http://socialutveckling.goteborg.se/team/kunskapskallarn>

